

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI İŞLETME FAKÜLTESİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER

LİSANS BİTİRME TEZİ

Barack Obama döneminde ABD-İran ilişkileri

Hazırlayan

Turan Qarayev

1417.02016

BAKÜ 2018

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI İŞLETME FAKÜLTESİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER

LİSANS BİTİRME TEZİ
BARACK OBAMA DÖNEMİNDE AMERİKA BİRLEŞİK
DEVLETLERİ VE İRAN İLİŞKİLERİ

Hazırlayan

Turan QARAYEV

1417.02016

Danışman

DOÇ.DR. Ferruh TUZCUOĞLU

BAKÜ 2018

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ**

Kafedra “İqtisadiyyat ve İşlətmə”

TƏSDİQ EDİRƏM

“___” _____ 2017

BURAXILIŞ İŞİ ÜZRƏ VERİLMİŞ TAPŞIRIQ

**“Türk Dünyası İşlətmə” fakültəsinin Beynəlxalq Münasibətlər ixtisası
üzrə**

təhsil alan tələbəsi

Qarayev Turan Mübariz
(adı, soyadı, atasının adı)

Diplom işinin rəhbəri

Doç.Dr. Ferruh TUZCUOĞLU
(adı, soyadı, atasının adı, elmi adı və dərəcəsi)

1. İşin mövzusu OBAMA DÖNEMİNDE ABD-İRAN İLİŞKİLERİ

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti tərəfindən təsdiqlənsin

“___” _____ 2018 il

No

2. Tələbənin sona yetirdiyi işin kafedraya təhvil müddəti: 8 ay

3. İşin məzmunu və həcmi (izahı, hesabı və eksperimental hissəsi, yeni təhlilə ehtiyacı olan müəssisələr) Özet, Giriş, Birinci bölüm, İkinci bölüm, Üçüncü bölüm, Sonuç, Kaynakça

4. Buraxılış işi üçün lazımi materiallar

<https://foreignpolicy.com/2010/01/06/think-again-irans-green-movement/> , (02. 03. 2018).

Jenkins, PHILIP, (2006). “60'ın Sonu ve Seksenlerin Yapımı Amerika” Oxford University basım, ABD ss. 153

<https://www.economist.com/blogs/lexington/2012/10/mitt-romneys-foreign-policy>, (04. 03. 2018).

<https://www.economist.com/node/21542805>, (05. 03. 2018).

WOODWARD, Bob VEIL, (2005): “CIA Gizli Savaşları 1981-1987” ss. 507

http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/july/3/newsid_4678000/4678707.stm , (27.02.2018).

5. Buraxılış işi üzrə məsləhətçinin soyadı, adı, atasının adı, elmi adı və dərəcəsi (diplom işinin ona aid olan hissəsini göstərməklə)

Dr. Nazim Cəfərov Kamil

6. Buraxılış işinin təqdimi üzrə təqvim planı:

Sıra No	İşin hissələrinin adı	Qurtarma faizi (yerinə yetirilmə)	İşin yerinə yetirilməsi müddəti	
			plan üzrə	faktiki

- 1.Bölüm (Ekim 2017 – Ocak 2018)
- 2.Bölüm (Şubat 2018 – Nisan 2018)
- 3.Bölüm (Mayıs 2018)

Buraxılış işinin rəhbəri : **Ferruh Tuzcuoğlu**

imza

Məsləhətçi: **Nazim Cəfərov**

imza

Tapşırığı imza üçün qəbul etdim _____
(tələbənin imzası)

Tapşırığın qaytarılması tarixi “ ____ ” _____ **2018-ci il**

Qeyd 1. Buraxılış işi üzrə verilmiş tapşırıq 2 nüsxədən ibarətdir. Nüsxənin biri tələbəyə verilir, ikincisi kafedrada qalır.

2. Hazırlanmış buraxılış işini tapşırıqla birlikdə tələbə DAK təqdim edir.

BURAXILIŞ İŞİNİN PLANI

TUTANAK

ÖZET

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

OBAMA’NIN İRAN POLİTİKASI

1.1. GENEL ÇERÇEVEDE ABD-İRAN İLİŞKİLERİ

1.2. OBAMA’NIN DIŞ POLİTİKA ANLAYIŞI

1.3. OBAMA’NIN ORTA DOĞU POLİTİKASI

1.4. OBAMA’NIN İRAN POLTİKASI İLKELERİ

İKİNCİ BÖLÜM

İRAN’IN OBAMA DÖNEMİ ABD POLİTİKASI

2.1. İRAN’IN GENEL OLARAK DIŞ POLİTİKASI

2.2. İRAN’IN ABD POLİTİKASI

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OBAMA DÖNEMİNDE ABD-İRAN ARASINDA İŞBİRLİĞİ
MODELİ (NÜKLEER ANLAŞMA)

3.1. OBAMA’NIN ORTA DOĞU POLİTİKASI

3.2. NÜKLEER ANLAŞMAYA YÖNELİK OBAMA’NIN
DÜŞÜNCELERİ

3.3. NÜKLEER ANLAŞMAYA YÖNELİK İRAN’IN YAKLAŞIMI VE
TAVIRI

1.SONUÇ

2.KAYNAKÇA

3.ÖZET

ÖZET

Geçtiğimiz on yıl boyunca ABD’li karar alıcılar iddia edilen İran’daki nükleer silah programını sona erdirmeye odaklandılar. Obama yönetimi, İran nükleer programının sona erdirileceği müzakerelere demokrasi tanıtımında bir ticaret yoluyla girmeyi umut ederek bu odağı yoğunlaştırdı. İran’da 2009 cumhurbaşkanlığı seçimlerinin sonuçlarının açıklanmasının ardından kitlesel protestolar patlak verdiğinde, Obama yönetimine İran’da demokrasiyi destekleme fırsatı sunuldu. Protestocular, internet üzerinden iletişim kurup örgütlediler, iktidar rejimine 1979 devriminden bu yana ülkede görülen en büyük protestoya meydan okudular. İran rejimi, ABD’de geliştirilen gözetim teknolojisini elde etmek için muhabiri ifade etmek için internet kullanımını kısıtlamak için adımlar attı. Buna karşılık, viplo yönetimi, yurtdışında demokrasiyi teşvik etmek için internet kullanımının kapsamlı bir şekilde ele alınamamasına yol açan bir politika ticaretine girmeye devam etti.

Anahtar Kelimele: ABD-İran, Nükleer Anlaşma, Barack Obama Dönemi

İÇİNDEKİLER

TUTANAK.....	i
ÖZET.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OBAMANIN İRAN POLİTİKASI

1.1. İKİ ÜLKE İLİŞKİLERİNİN KISA TARİHİ.....	4
1.2. OBAMA’NIN DIŞ POLİTİKA ANLAYIŞI	9
1.3.OBAMA’NIN ORTA DOĞU POLİTİKASI	12
1.4.OBAMA’NIN İRAN POLİTİKASI İLKELERİ.....	16

İKİNCİ BÖLÜM

İRAN’IN OBAMA DÖNEMİ ABD POLİTİKASI

2.1. İRANIN GENEL OLARAK DIŞ POLİTİKASI.....	22
2.2. OBAMA DÖNEMİNDE İKİ ÜLKENİN YAKINLAŞMA SÜRECİ.....	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
OBAMA DÖNEMİNDE ABD-İRAN ARASINDA İŞBİRLİĞİ
MODELİ (NÜKLEER ANLAŞMA)

3.1. OBAMA’NİN ORTA DOĞU POLİTİKASI.....	33
3.2. NÜKLEER ANLAŞMAYA YÖNELİK OBAMA’NİN DÜŞÜNCELERİ.....	39
3.3. NÜKLEER ANLAŞMAYA YÖNELİK İRAN’IN YAKLAŞIMI VE TAVIRI.....	44
SONUÇ.....	50
KAYNAKÇA.....	52

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AİPAC	Amerikan İsrail Halkla İlişkiler Komitesi
CWC	Kimyasal Silahlar Sözleşmesi
İAEA	Uluslar Arası Atom Enerji Ajansı
İRGC	İslam Devrimi Muhafızlar Birliği
JCPAO	Ortak Kapsamlı Eylem Planı
JPA	Ortak Eylem Planı
NPT	Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması
SAARC	Güney Asya Bölgesel İşbirliği Derneği
WTO	Dünya Ticaret Örgütü
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

GİRİŞ

Barack Obama, 2008 yılında Amerikan dış politikasının yönünü değiştirdi. Obama en çok saydığı inancında daha etkili Amerikan müdahalelerine izin vermek için stratejik ödeme gücünü yeniden kurmak istiyordu. Daha geniş bir ifadeyle, Obama, ABD ticaret ve yatırımında gittikçe daha belirleyici bir rol oynayan daha ekonomik dinamik Asya-Pasif c bölgesine yeniden odaklanmak için Orta Doğu'nun askeri birliklerinde yaklaşık otuz yıldan beri yoğun bir şekilde yer almasının dikkatini çekmeye çalıştı. Bu yeniden odaklanma, Amerika'nın uzun Soğuk Savaş yıllarında Avrupa ekonomik ve güvenlik alanındaki gelişmelere verdiği yüksek öncelikten uzaklaşmayı da ima ediyordu. Bu yeni gerçekçiliğin yanı sıra, Obama, Amerikan idealleri ve ABD anayasasına uygun olarak işkence ve politikalara dönme gibi "Amerikan olmayan" uygulamalardan uzaklaşmak şeklinde yenilenmiş idealizm vaadini de ortadan kaldırdı. Ancak Obama'nın anayasacılık versiyonu çok büyük bir sonuç çıkarmıştı. Obama, hukukun üstünlüğüne ve anayasaya dönüş hakkında konuştu; Güçlerini azaltmak için cumhurbaşkanlığına başvurmak, hatta Dünya Savaşı'ndan önceki II. Selefî öncüllerinin bir araya gelmesi, önce Soğuk Savaş'ı kurması ve daha sonra radikal İslamcı teröristlere ve onların müttefiklerine karşı dünya çapında bir askeri kampanya yürütmek için toplandı. Obama bir anayasa hukuk profesörü olmuştu ve bu yeni güçlerin birçoğu Anayasanın geleneksel anlayışlarını neredeyse tanınmayacak kadar uzatmıştı. Ama Obama onları kullanmak için modern başkanlığın yetkilerini aradı, onları yok etmedi. Amerikan dış politikasının içeriğini işletme yapılarını değiştirmeden dönüştürebileceğini hayal etti. 2016 perspektifinden anlaşılacağı gibi, bu anlaşılabilir ama başarısızlık

varsayımının beklenmeyen sonuçlarının dış politikadaki başarılarını sınırladığı ve genel mirasını azalttığı görülmektedir. Obama'nın İran'la yaptığı bir nükleer anlaşma stratejisi, Tahran'ın iktidardakilerin uranyum zenginleştirme programlarını yavaşlatmaya ve böylece nükleer silah kapasitesine ulaşmalarını geciktirmeye zorlamak için zorlu ekonomik yaptırımların baskısını kullanmak isteyen geniş bir uluslararası koalisyon oluşturmak için seleflerinin stratejileri üzerine inşa edildi. Washington uzun zamandır ABD'nin askeri olmayan seçenekleri araştırmak için iyi niyet göstermeden, uluslararası desteği veya güçlü yaptırımları sürdürmeyi ümit edemeyeceğini ve belki de daha sonra askeri eylemin başarısızlığa uğraması için askeri hareketin başarısız olacağını uzun zamandır anlamıştı. Ancak, Obama yönetimi, bir an önce öncüllerinden farklı olarak, diplomasinin gerçekten başarılı olabileceğine inandığını ve geniş bir uluslararası destekle barışçıl bir anlaşmanın ABD için mümkün olan en iyi sonuç olacağını söyledi. İran'ın 2009 Haziran ayında yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde tasarlanan bu yeni yaklaşım, daha ılımlı İranlı liderlerin seçilmesine bağlı değildi. Obama'nın realist ekibi, o zamanlar iktidardaki sert güçlerle uğraşmayı planladı. 2009 seçimlerinde göreceli olarak ılımlı bir seçim başarısı, Washington'a beklenmedik bir sürpriz olarak geldi ve Tahran'ın bu ılımlıları iktidarı almasını engellemek için kullandığı yaygın şiddetli baskı, Obama'nın planladığı strateji için istenmeyen bir komplikasyondur. Obama'nın İranlı uzmanları, ABD'nin zor durumdaki ılımlılara destek verilmesinin ABD'nin sert liderlerini nükleer müzakere masasına çekmeyi çok daha zor hale getireceğinden endişe ediyorlardı. Bu zarar verici bir yanlış hesaplamayı kanıtladı. Realizm, evdeki desteği kazanır ve baskıcılıktan uzak durmaktan çekinmeyen güdüler ve hoşnutsuzluklar yoluyla zorla düşünülmüş kalibrasyonlar yoluyla

yurtdışında başarılı olur. Obama, sadece sert rejim rejiminin Amerikan diplomatik çıkarlarını zaten görebildiğini görmek için savaşı demokratlara ılımlı bir destek sağladı. Obama'nın 'Yeşil Devrim'e olan ilgisinin uzun vadeli güvenilirliği ne olursa olsun, onu İran'ın rejimi ile kazanmış olabilir, Washington'u, bölgeyi yakında çekecek olan taban demokrasisi hareketlerinden ilki ile bir adım uzaklaştı. Ayrıca, Washington ve ortaklarının 2015 yılında İran'la olan nükleer anlaşmasına ilişkin gelecekteki ABD eleştirmenlerine amaca yakıştırlar ve İran rejiminin tehlikeli ve anlaşılmaz doğasını anlayamadıklarını iddia etmeleri daha makul oldu. Nükleer anlaşmayla ilgili ciddi müzakereler sadece 2012 yılında başladı ve çokuluslu yaptırımlar İran ekonomisine zarar vermeye başladı. Bir başka İran cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapıldığı (2013'te) ve diplomatik olarak daha fazla eğlenen Hassan Ruhani'yi göreve getirdiler. Obama'nın gerçekçi müzakere stratejisi, İran'daki gerçek karar verme yetkisinin, seçkin başkanları değil, sert dille liderliğindeki liderliğinden kaynaklandığından, bazı teorik anlamlar getirdi. Fakat Amerikan siyasetinin gerçek dünyası, soyut uluslararası ilişkiler kuramında tek başına gitmiyor ve Obama'nın yumuşak realist stratejisinin maliyetleri önemliydi. Amerikan dış politikasının yönünü değiştirmek, Amerikan halkını düzene sokmak ve onu da beraberinde getirmektir. Obama yönetimi, bu dış politika boyutunu asla benimsememiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

OBAMA'NIN İRAN POLİTİKASI

1.1. İKİ ÜLKE İLİŞKİLERİNİN TARİHÇESİ

İran İslam Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında resmi bir diplomatik ilişki bulunmamaktadır. Pakistan, Birleşik Devletler'de İran'ın koruma gücü olarak hizmet ederken, İsviçre İran'da Birleşik Devletlerin koruma gücü olarak görev yapmaktadır. Temaslar Washington, D.C.'deki Pakistan Büyükelçiliği İran İlgi Alanları Bölümü ve Tahran'daki İsviçre Büyükelçiliği'nin ABD İlgi Alanları Bölümü aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (<http://www.daftar.org/far/default.asp>, 09. 02. 2018). İki ulus arasındaki ilişkiler ondokuzuncu yüzyılın ortalarından başlayarak gelişmeye başladı. Ticaret ve Seyrüsefer Antlaşması (1856'da imzalanan), Birleşik Devletler ve Pers'in sahip olduğu ilk diplomatik etkileşimdir. Antlaşma 1928 yılına kadar sürdü. İran'ın son Şahsı Muhammed Reza Pehlevi, 1941'den 1979'da İslam Devrimi tarafından devrilmeye kadar devam eden hükümdarlığı boyunca Birleşik Devletlerle yakın bağları sürdürdü (Jenkins, 2006: 153). Modernleşen bir ekonomi politikası ve kuvvetle Amerikan yanlısı bir dış politika izledi; Amerika'ya birkaç kez ziyarette bulundu ve orada bir arkadaş olarak görüldü. İran'ın Amerika'nın Soğuk Savaş sırasında rakibi olan, Sovyetler Birliği'ne karşı ve petrol zengini Bas Körfezi'ndeki en büyük, en güçlü ülke konumuna gelmesi, İran'ı Ortadoğu'daki ABD dış politikasının "direği" yaptı. 1979 İran Devrimi'nden önce birçok İranlı öğrenci ve diğer vatandaşlar Amerika Birleşik Devletleri'nde ikamet ettiler ve Amerika'ya ve Amerikalılara karşı olumlu ve hoşgörülü bir tavır takındılar (Douglas, 2009: 145). Öte yandan, 1950'den 1979'a kadar yaklaşık 800.000 ila 850.000 Amerikalı İran'ı ziyaret etmiş ya da

yaşıyordu ve İran halkına duydukları hayranlığı dile getirmişti. 1979 Devrimi- Amerikan yanlısı Şah'ı devirip onun yerine Amerikan karşıtı Lider Ayetullah Ruhullah Humeyni'nin yerini alan 1979 Devrimi, Birleşik Devletler hükümetini, Dışişleri Bakanlığı ve istihbarat servislerini şaşırttı ve şüphesiz, Amerika Birleşik Devletleri'nin büyüklüğü ve uzun vadeli etkilerini hafife alıyordu. Devrimin sonuçlanmasından altı ay önce, CIA İran'ın devrimci ya da ön devrimci bir durumda olmadığını belirten bir rapor hazırladı Devrimci öğrenciler Birleşik Devletlerin özellikle Merkezi İstihbarat Teşkilatının yeni İran hükümetini devirme gücünden korkuyorlardı (Donette, 2009: 8).

Bu endişenin bir kaynağı, CIA ajanı Kermit Roosevelt, Countercoup “İran'ın Kontrolü İçin Mücadele” başlıklı bir kitaptı. Birçok öğrenci kitaptan alıntılar okumuş ve CIA'nin bu stratejini uygulamaya çalışacağını düşünüyordu. Amerika'yı "Büyük Şeytan" olarak adlandıran Humeyni, Şah'ın başbakanından anında kurtuldu ve onun yerine Mehdi Bazargan adlı ılımlı bir politikacı aldı. Bu noktaya gelene kadar Carter İdaresi, hala Ulusal Güvenlik Danışmanı Zbigniew Brzezinski'yi gönderen İran'la normal ilişkiler kurmayı umut ediyordu. İslam devrimcileri tasfiye edilmiş Şahı iade etmek ve idam etmek istiyorlardı ve Carter ona daha fazla destek vermeyi reddetti veya iktidara geri döndürmeye yardım etmeyi reddetti. Bununla birlikte, Başkan Carter, Henry Kissinger, Nelson Rockefeller ve diğer şah yanlısı siyasi figürlerden gelen şiddetli baskının ardından Şah'ı kabul etmeyi kabul etti. Devrimden önce ABD, İran'ın önde gelen ekonomik ve askeri ortağıydı. Bu, İran'ın altyapısının ve endüstrisinin modernleştirilmesini kolaylaştırdı; 30.000 Amerikalı gurbetçinin ülkede ikamet ettiği teknik, danışmanlık veya öğretim kapasitesini artırıyordu. Bazı analistler,

ülkedeki nüfusun önemli bir kısmı arasında huzursuzluk ve hoşnutsuzluğa neden olan ve 1979'da Devrime yol açan dönüşümün çok hızlı olabileceğini savunuyorlar. Tahran'daki Amerikan Büyükelçiliği'nin 1979'da ele geçirilmesinden sonra Birleşik Devletler banka mevduatı, altın ve diğer mülkler de dahil olmak üzere İran'ın 12 milyar dolarlık hesabını dondurdu (ABD Temsilciler Meclisi, 2009: 7). İran ile ABD arasındaki ticari ilişkiler Amerikan yaptırımlarıyla sınırlanmış olup ağırlıklı olarak İran'ın yiyecek, yedek parça ve tıbbi ürün alımlarından ve aynı zamanda Amerikan halı ve yiyecek alımlarından oluşmaktadır. 1995 yılında başkan Bill Clinton tarafından dayatılan yaptırımlar, İran'ın ortaya koyduğu Amerikan ulusal güvenliğine "sıradışı ve olağanüstü tehdit" olarak değinen Başkan Bush tarafından yenilenmiştir (<http://www.isc.gov.ir> (10.02.2018)). Bana göre, öğrencilerin Amerikalıların başka bir karşı darbe uygulamaya hazırlanıyor olabileceği fikrinde takıntılı oldukları çok açıktı. 1953 anıları akıllarının en üstündeydi. Hepsi Kermit Roosevelt'in Countercoup adlı kitabını biliyorlardı ve çoğundan kitapları okumuşlardı. Büyük ölçüde, İngilizlerin, darbeyi örgütlemekte onlar ve petrol şirketinin oynadığı rolün bilinmemesi gerektiğinden endişe duyan İngilizlerin müdahalesine rağmen, bu kitap yayınlanmadan önce çekilmişti; birkaç kopyası dışarı çıkmıştı (Heikal, 1982: 23)

İran-İrak Savaşına Amerika'nın Etkisi

Amerikan istihbarat ve lojistik destek, Irak'ı Irak-İrak Savaşı'nda silahlandırmada çok önemli bir rol oynamıştır; ancak Bob Woodward, Birleşik Devletlerin her iki tarafa da bilgi verdiğini ve "bir çıkmazın mühendisliğini kurmayı umduğunu belirtmiştir (Katz, 2010: 186). Bu bölgede yeni bir set veya sipariş arayışı içinde ABD hükümeti hem İran'ı

hem de Irak'ı ekonomik ve askeri açıdan ABD'nin ulusal çıkarını savunmak için tasarlayan bir politika izledi. İran-Irak savaşının ikinci yarısında Reagan Yönetimi İran'a karşı çeşitli yaptırım tasfiyeleri sürdürdü öte yandan Saddam Hüseyin hükümeti ile 1984 yılında ABD Terörizm Sponsorları listesinden çıkararak tam diplomatik ilişkiler kurdu (Woodward ve Veil, 2005: 507). Amerikan Senatosu Bankacılık Komitesi'ne göre, Reagan Başkanları ve George H.W. Bush'un idareleri, Irak'a, zehirli kimyasallar ve şarbon, baron veba gibi ölümcül biyolojik virüsler de dahil olmak üzere birçok ikili kullanım ürünü maddenin satışına izin verdi. İran-Irak Savaşı, 1988'de ateşkes anlaşması yaparak sona erdi. ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright, 2000 yılında bu desteğe pişman olduğunu belirtti (Simbar ve Reza 2006: 73-87).

1988 ABD Saldırısı

1988'de Birleşik Devletler, İran'a karşı Mantık Operasyonu başlattı ve İran'ın İran-Irak Savaşı'nın bir parçası olarak İran'ın Körfez bölgelerinde madenciliği için misilleme olduğunu iddia etti. Amerikan saldırısı İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana en büyük Amerikan donanma savaş operasyonuydu. Amerikan hareketi, Sasan petrol platformunu ve İran'ın Sirri petrol platformunu etkisiz hale getiren iki yüzeysel grup tarafından koordine edilmiş grevlerle başladı. İran bir büyük savaş gemisi ve daha küçük bir gemi botu kaybetti. Sonunda petrol platformlarında hasar giderildi. Buna karşılık olarak İran, Uluslararası Adalet Divanı'nda, Birleşik Devletlerin 1955 Amity Anlaşmasını ihlal ettiğini belirten tazminatlar için dava açtı (Washington Post, 2008). Mahkeme, iddiayı reddetti ancak Amerika Birleşik Devletleri'nin 19 Ekim 1987 ve 18 Nisan 1988'de İran petrol platformlarına karşı gerçekleştirdiği eylemlerin Amerika Birleşik Devletleri'nin temel güvenlik çıkarlarını korumak için

gerekli tedbirler olarak kabul edilemeyeceğini belirtti. Amerikan saldırısı, İran'ın yaz aylarında Irak'la ateşkes yapmasını kabul etmesine yardımcı oldu.(http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/july/3/newsid_4678000/4678707.stm , 27.02.2018)

Hava Üssü 655 Kirizi (1988)

3 Temmuz 1988'de İran-Irak Savaşı'nın bitiminde ABD Donanması güdümlü füze kruvazörü USS Vincennes, İran hava sahasında Hürmüz Boğazı üzerinde planlanan bir ticaret uçuşunda olan İranlı Airbus A300B2'yi vurdu. Saldırıda 66 çocuğu da içeren altı ulustan 290 sivil öldü. USS Vincennes, Earnest Will'in Operasyonunun bir parçası olarak Basra Körfezi'ndeydi. Amerika Birleşik Devletleri başlangıçta 655 numaralı uçuşun bir savaş uçağı olduğunu ve daha sonra sivil hava koridorunun dışında olduğunu ve radyo çağrılarına cevap vermediğini belirtti. Her iki ifade de yanlıştı ve radyo çağrıları, uçağın ulaşamadığı askeri frekanslarda yapıldı. İran hükümetine göre, saldırı kasıtlı ve kanunsuz bir eylemdi. İran, bunun uluslararası bir suçla sonuçlanan ağır ihmâl ve pervasızlıktan kaynaklandığını savunarak yanlış tanımlama fikrini kabul etmeyi reddetti, çünkü uçak Vincennes'i tehdit eden ve ona radar hedeflemeyen bir yörüngede değildi. Amerika, masum hayatın kaybindan pişman olduğunu belirtti ancak İran hükümetinden özür dilemedi. Vincennes'lerin adamlarına savaş bölgelerinde turlarının tamamlanması için Combat Action Ribbons verildi. Hava savaş koordinatörü Lustig, çoğu zaman kahramanlık veya değerli hizmet faaliyetleri için verilen Donanma Övünü Madalyasını, ancak ikinci tur bölünme görevlisi için nadir olmayan bir tur sonunda madalyayı aldı (<https://web.archive.org/web/20070518142130/http://www.history.com/>

minisite.do?content_type=Minisite_Generic&content_type_id=1271&display_order=3&mini_id=1278, 29. 02. 2018).

Bush dönemi

Yeni seçilen Başkan George H. W. Bush, 29 Ocak 1989'da yaptığı açılış konuşmasında "iyilik iyilik getirir" jestini ilan etmişti. Bush yönetimi, Rafsanjani'yi, İran'ın "Lübnan'daki önemli siyasal sermayeyi" kullanmaya, geride kalan ABD rehinelere Hizbullah tarafından serbest bırakılmasını sağlamaya çağırdı. Dönemin Savunma Sekreteri Robert Gates, CIA'nin Sovyetler Birliği ve İran'daki "sertleştirici" olarak bilinirdi ve daha önce Bush'un İran'ın iyi niyet göstergelerine cevap vermemesi çağrısında bulundu. İranla olan ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesini belirtti.

Bill Clinton

2 Nisan 1995'te Amerikan şirketleri tarafından İran'la ilişkiler konusunda tamamen ambargo Bill Clinton tarafından uygulanmıştı. Bu, İran-İrak Savaşı'nın bitiminde artan ticareti sona erdirdi. Ertesi yıl, Amerikan Kongresi, diğer ülkelerin İran'ın enerjisine büyük yatırım yapmasını önlemek için tasarlanan İran-Libya Sanctions hareketini kabul etti. Söz konusu eylem Avrupa Birliği tarafından geçersiz sayılırken İran için yapılacak bazı yatırımları engelledi.

1.2. OBAMA'NIN DIŞ POLİTİKA ANLAYIŞI

Barack Obama'nın dış politikası 2009'dan 2017 yılına kadar ABD başkanlığı döneminde yapılan dış politika idi. Başkan Obama açılış konusunda şunları söyledi " Müslüman dünyaya karşılıklı ilgi ve karşılıklı saygıya dayalı yeni bir yol aramaktayız. Çatışma ekmeye

çalışan veya toplumlarının ölümünü Batı'da suçlayan dünyadaki liderlere bilmelisiniz ki insanlar sizi yok edeceğiniz şeyler için değil, inşa edebileceğiniz şeyler konusunda sizi yargılar (https://www.huffingtonpost.com/2012/10/22/john-mccain-obama-foreign-policy_n_2003777.html, 06. 03. 2018). Yolsuzluk hilekarlık ve muhalefetin susturulması yoluyla iktidara sahip olanlar bilmek zorundadırlar ki , tarihin yanlış tarafındalar. Obama, ilk döneminde Dışişleri Bakanı olarak Hillary Clinton'ı seçti ve Massachusetts Büyük Britanya Senatörü John Kerry, Şubat 2013'te görevine getirildi.

Obama'nın başkanlığı sırasında ortaya çıkan önemli jeopolitik gelişmeler şunları içerir

- 1) 2008'deki "Büyük Durgunluk" ve ardından gelen Euro Bölgesi Krizi.
- 2) Yaygın Arap Baharı protesto gösterileri.
- 3) Drone uçağının büyüyen ve tartışmalı rolü.
- 4) Trans-Pasifik ve Transatlantik alanlarındaki serbest ticaret anlaşmalarını müzakere etmeyi deniyor.
- 5)Edward Snowden'ın kapsamlı hükümet gözetimi hakkındaki açıklamaları.
- 6)Rusya'nın 2014 yılında Kırımı birleştirmesi ve doğu Ukrayna'ya müdahale etmesi (<https://www.theguardian.com/world/2012/oct/22/mccain-graham-obama-foreign-policy> 06. 03. 2018).

Obama, 23 Nisan 2007'de yaptığı kampanyasının ilk önemli dış politika konuşmasını, dış politika hedeflerini ana hatlarıyla çizdiği ve şu beş ana noktayı vurgulayan Chicago İşbirliği Konseyi'ne Verdi.

- 1) "Irak'taki savaşa sorumlu bir son getirmek ve daha geniş bölgedeki kritik
- 2) "21. yüzyılın ilk gerçek askeri birliğini kurarak ve onu nasıl uyguladığımıza dair bilginlik göstermek”
- 3) "Bütün dünyada başkalarının üzerinde aciliyetle yükselen bir tehdide karşı koymak için küresel bir çabayı sıralayarak - kitle imha silahlarının yayılmasının karşısını almak, yok etmek ve durdurmak”
- 4) “Ortak zorlukların üstesinden gelmek ve ortak tehditlerle yüzleşmek için gerekli ittifaklar ve ortaklıkları yeniden inşa etmek ve oluşturmak”
- 5)“Amerikan devleti diğerlerine göre daha güvenli toplumlar kurmaya yardımcı olabilirken, yalnızca bu ulusların vatandaşlarının onları sürdürebileceğini unutmamalıyız”
(<http://dailycaller.com/2013/07/17/jimmy-carter-america-no-longer-has-a-functioning-democracy/>, 06.03.2018).

Başkan Obama, eski rakibi Senatör Hillary Clinton'ı 1 Aralık 2008'de Dışişleri Bakanı olarak görev yapmaya aday gösterdi ve Savunma Sekreteri Robert Gates'I yeniden Savunma Sekreteri seçti. General James L. Jones'u Milli Güvenlik Danışmanı olarak atadı ve Arizona Eyalet Başsavcısı Janet Napolitano'yı Vatan Güvenliği Sekreteri olarak atadı.

Clinton, onay oturumlarında "küresel tehditleri azaltmak ve küresel fırsatları yakalamak için Amerika'nın çıkarlarını geliştirmek için en iyi yolun küresel çözümleri tasarlamak ve uygulamak olduğuna" inandığını belirtti. “Akıllı güçle diplomasi, dış politikamızın öncüsü olacak” diye de belirtti. Açılışından önceki son haftalarda, dünyanın birçok büyük çatışmasına ek olarak İsrail-Filistin çatışmasıyla mücadele, özellikle

Gazze'de İsrail ile Hamas'ın önderliğindeki hükümet arasında yeni bir gelişme sağladı. 2008-2009 İsrail-Gazze ihtilafı, Obama'nın açılmasından iki gün önce, 18 Ocak 2009'da tedirgin ateşkesle sona erdi (<http://www.nytimes.com/2013/06/08/us/national-security-agency-surveillance.html>, 06 .03 .2018).

1.3. OBAMA’NIN ORTA DOĞU POLİTİKASI

Obama'nın Orta Doğu'ya Yaklaşımı

Birincisi, Obama'nın Orta Doğu'daki dış politikası, geçmişe göre gerçek değişimden daha fazla süreklilik gösterdi. Obama yaklaşımını Bush'dan önemli ölçüde değiştirirken, baskın ABD dış politika yönelimi ile tutarlı olarak bölgeye merkezci-gerçekçi bir yaklaşım benimsedi. İkincisi, Filistin-İsrail barışından Afganistan'a, Obama'nın davranışı ABD'nin dış politikasının yapısal-kurumsal sürekliliğine tanıklık ediyor. Dünyadaki herhangi bir bölgeden daha fazla, Ortadoğu'da cumhurbaşkanlığı politikası, kurumsal, bürokratik ve iç politika tarafından engelleniyor. Amerika'nın işlevsiz siyasi kültürü, Obama'nın kalıcı ve seçkin Filistin sorununa karşı eşitlikçi bir yaklaşım izleyebilmesinde ciddi kısıtlamalar getirdi. Üçüncüsü, Obama'nın ABD ve Müslüman ülkeler arasındaki ilişkilerde yeni bir başlangıç yapmasına rağmen, Orta Doğu, gündeminde çok üst sıralarda yer almıyor. Amerika'nın mali evini sıraya koymak ve uzun vadeli ekonomik gücünü yenilemek Obama'nın öncelikleri oldu. En başından beri Obama, ABD dış politikasının önceliklerini Ortadoğu'dan Uzakdoğu'ya ve Amerika'nın geleceğinin yattığına inandığı Pasifik ve Asya'ya kaydırıldı.(Uluslararası İlişkiler, Cilt 89, sayı 2, 2013: 299–323).

ABD Başkanı Barack Obama'nın Ortadoğu stratejisine yönelik eleştiriler Obama'nın stratejik bir vizyona sahip olmadığından şikayet ediyor. Bu

neredeysse tamamen yanlış. Obama, Birleşik Devletlerin Ortadoğu'daki devasa askeri ve politik yatırımlarını azaltmanın kendi başına hayati bir ulusal güvenlik çıkarına sahip olduğuna dair bir karara vardı. Irak'ın işgali ve savaşın terörizm üzerindeki aşırılıkları, özellikle de ekonomik kriz zamanında Amerika'yı aşırı yayılmış bırakmıştı. Bölgedeki Amerika'nın ayak izini "doğru" ölçmek, yalnızca maddi varlığını azaltmakla kalmayıp, aynı zamanda diplomatik olarak baskı uyguluyordu, geri adım atarak müttefikleri kendi güvenlikleri için daha fazla sorumluluk üstlenmeye zorluyordu.Obama, bu stratejiyi tutarlı bir şekilde uyguluyor ve acımasız bir biçimde bu stratejiye öncelik vermesi ve onu zorla götürmeye yönelik çabalara direniyor. Bu, Washington'da veya Amerikan gücünün uygulanması için kablolanmış bir bölgede çok sevilen bir strateji değildi. Ancak, açık ve tutarlı bir strateji vardı: Obama'nın çekirdeğin ulusal güvenlik çıkarları düzeyine yükselen problemler üzerine büyük girişimler üstlenmesine neden oldu:1) İran'ın nükleer silah programı, 2)terörizm, 3)İsrail-Filistin ihtilafı ve 4)Irak'taki savaş. Oysa Obama'nın tüm analitik keskinliği için, politikalarının uygulanması çoğu kez kötüleşti. Onun yönetimi, ilham verici konuşmalarıyla gündeme getirdiği sözleri yerine getirmemekle başarısız oldu. Politikalarını etkili bir şekilde Orta Doğu'daki kamuoyuna iletmek için uğraşüyor ve bariz ikiyüzlüleri açıklayamıyor.(<https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/obama-and-middle-east>, (05.03.2018). Obama'nın yeni ittifaklar bulma konusundaki vurgusu ve uzlaşmacı yaklaşımı, İran'a yönelik tutumunda açıkça vurgulanıyor. Obama bu sayede ülkeye el uzatırken, aynı zamanda, tartışmalı seçim sonuçlarına tepki olarak Tahran'daki barışçıl gösteriler sonrasında, Haziran 2009'da İran'da patlak veren şiddete karşı müdahale etmekten veya konuşmadan kaçınmayı reddetti.Bu, Obama'nın ABD'nin

daha huzurlu bir dünyayı gerçekleştirmek için taviz vermesi arzusuna mükemmel bir örnektir. Haziran 2010'da, Birleşmiş Milletler, nükleer bir güç programı geliştirmeye yönelik devam eden girişimlerine yanıt olarak, İran'a pek çok güçlü yaptırım uyguladı. ABD'nin BM Susan Rice'ın bu konudaki kabulüne verdiği cevap ,yaptırımlar aynı zamanda Obama yönetiminin uzlaşmacı duruşunu da göstermektedir. Kararın, İran'a yaptırımların askıya alınmasına açık bir yol sunduğunu ve ABD ve diğer ülkelerin bu amaç için diplomasi yapmaya devam etme istekliliğini doğruladığını belirtti.(Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi.Güvenlik Konseyi 6335. Toplantısı, SC / 9948, 9 Haziran 2010). Yaptırımların çok güçlü olmasına rağmen, İran için net bir çıkış yolu olduğunu vurgulamak ilginçtir. Obama'nın ilk dönemi boyunca, İran hükümetine yapılan bu mesajların pek bir etkisi yok gibi görünüyor. İdarenin İran hükümeti ile ikili görüşmelere başladığı 2013 yılında bir dönüm noktasına ulaşıldı. Bu konuşmaların sonucunda, İran, Rusya, Fransa, İngiltere ve Çin gibi diğer aktörleri de içeren geçici bir nükleer anlaşma oldu (Milena, “Başkan Obama'nın Mirası: İran Nükleer Anlaşması”, Uluslararası Hukuk Dergisi, 48.baskı 2016: 69-70). Tartışmalı geçen 2009 İran cumhurbaşkanlığı seçimleri sonrası İran devletine mensub İran Yeşil Hareketi muhalefetine demikrasi yanlısı göstericilere yapılan baskı Obama tarafından kınandı.Cumhurbaşkanı Obama yerli bir gazeteye verdiği röportajda şunları dile getirdi “İran'ın egemenliğine saygı duyuyor ve Birleşik Devletlerin İran'ın içinde bulunduğu sorunu önlemek istiyoruz, ancak televizyonda gördüğümüz şiddetten derin üzüntü duyuyorum (<https://foreignpolicy.com/2010/01/06/think-again-irans-green-movement/>, 02. 03. 2018). Düşüncemin demokratik süreç özgür konuşma insanların barış içersinde muhalefet kabiliyeti ile yaşamalı olduğu ve bunların evrensel değerler olduğu yönünde

olduğunu belirtmek istiyorum”. Aynı harekete mensup demokratik protestoculara yapılan daha şiddetli karşı koymadan onaran Obama şunları dile getirdi “ABD ve uluslararası toplum, son birkaç gündür tehditler, dayak ve hapisler tarafından dehşete düşmüş ve öfkelenmiştir (<https://edition.cnn.com/2012/10/08/politics/fact-check-romney-iran/index.html>, 03. 03. 2018). Ve bunları haksız fiille olarak nitelendirmişdirler”. 2012 başkanlığı kampanyasının rakibi Mitt Romney de dahil olmak üzere bazı eleştirmenler, Obama’yı suçladı ve Yeşil Hareketi desteklemek için daha fazlasını yapması gerektiğini söyledi. Konuya yönelik 15onar15 bir düşünce ise ABD nin İran muhalefetine verdiği bu desteğin İranın bağımsızlığını bozacak bir komplo ve güvenliğini zayıflatacağı belki de hükümetin hareketi yabancı bir ülke olduğu yönündeki iddiasına güvenebileceğini savunuyordu. Obama, İran’a yönelik yaptırımları genişletmek için 1 Temmuz 2010’da kapsamlı İran Yaptırımları, Hesap Verebilirlik ve Tasfiye Yasasını 2010’da imzaladı. Yeni yasanın kısıtlamaları o kadar onar, öncü ülkeler ticaretleriyle müdahale konusunda uyarıda bulunmuşlardır (<https://www.economist.com/blogs/lexington/2012/10/mitt-romneys-foreign-policy>, 04. 03. 2018). Ancak Obama döneminde İran’ın petrol ihracatı yarıya indi. 2013’te merkezci Hassan Rouhani’nin Başkan seçilmesinden 15onar İran, dış ilişkilerinde batı ile ilişkileri geliştirmek için yeni bir diyalog aşaması başlattı. Rouhani’nin Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna katılmak üzere New York’a yaptığı resmi ziyarette Obama, Rouhani’ye 15ona zaman sınırlamaları nedeniyle yer almayan Rouhani ile ikili bir toplantı istedi. İki ülke arasındaki geçmişteki sorunlu ilişkiden ötürü iki ülkenin liderleri arasında uygun bir toplantı düzenlenmesi için daha fazla zamana ihtiyaç olduğunu belirtildi. İran Dışişleri Bakanı Muhammed Kabad Zarif ve ABD Dışişleri Bakanı John

Kerry, 27 Eylül 2013'te, ABD ile İran arasındaki bir jenerasyon toplantısında görüşme yaptılar. İran analistlerine 16ona, nadir bulunan buluşma çığır açıcıydı. Bir gün 16onar Obama ve Rouhani, telefonda birbirleriyle konuştular.1979 İran Devrimi'nden bu yana iki ülke arasındaki bu konuşma liderlerin en üst düzeyde iletişimiydi (<https://www.economist.com/node/21542805>, 05. 03. 2018).

1.4. OBAMA'NIN İRAN POLİTİKASI İLKELERİ

Barack Obama döneminde ABD ile İran arasındaolan sorunlar-Başkan Obama, nükleer bir güce sahip İran'ın önlenmesinin ABD'nin güvenlik çıkarlarına derinden bağlı olduğunu belirtti. İran ile uluslararası koalisyon arasında Nisan 2012 için geçici olarak planlanan yaklaşmakta olan müzakereler, İran'ın zenginleştirme faaliyetlerini sınırlandırma girişimlerine odaklanacaktır. Ancak, önemli olan, ABD güvenlik endişelerine hitap eden bir anlaşmaya varmak için ele alınması gereken tek sorun değildir. İran'ın nükleer programı hakkındaki uluslararası endişe üç alandan kaynaklanıyor: İran'ın elektrik üreten reaktörlerde kullanılmak üzere gerekenden daha yüksek seviyelerde zenginleştirilmiş uranyum da dahil olmak üzere zenginleştirilmiş uranyum miktarları üretip stokladığını: İran, uluslararası müfettişlerin nükleer tesislerine serbestçe erişimlerini sürekli olarak reddetti: ve nükleer silah programına sahip olmaya devam ettiğine dair kanıtlara ilişkin sorulara cevap vermeyi kararlılıkla reddetti.

1)El Uzatmak- İran'ın müzakere etme isteğiyle ilgili köklü görüşmelere rağmen, bu görüşmeler ciddiye alınmadı. Başkan Obama,İran eğer onlara el açarsa elini İran'a uzatmak için söz verdi. İran'a karşı daha büyük yaptırımlar için uluslararası mutabakat oluşturmadaki başarısı kısmen bu yaklaşımın samimiyetine dayanıyordu. Kendisini iyi niyetle müzakere

etmeye hazır olarak gösteren Başkan Obama, İran'ın uzlaşmazlığına dikkat çekmeyi ve barışçıl bir çözüme engel olarak sürekli sıkılmış yumruğunu göstermeyi başardı. Bu doğru tutum olmaya devam ediyor. Bu son görüşmelere katılmak, ABD'nin diplomasiye olan bağlılığını daha da gözler önüne seriyor ve Tahran'ın niyetlerini ortaya çıkarmak için önemli bir fırsat sunuyor. İran samimi ise, bu görüşmeler, İran'ın uluslararası topluma yeniden kavuşması için adımlar atılırken ABD'nin güvenlik kaygılarına tam olarak hitap eden bir müzakere çözümüne yol açabilir. Bununla birlikte, İran samimi olmaktan daha fazlasını ispat etmeli, Başkan Obama'nın nükleer bir İran'ı önlemek için daha güçlü önlemlere ihtiyaç duymaması gerektiğine ikna etmeli.

2)Güç konusunda anlaşmak- Ancak, uzatılmış bir el, Tahran'a işbirliğinin önemini iletmenin tek yolu değildir. ABD ve müttefikleri, İran'ın bankalarını, petrol ihracatlarını ve benzin ithalatını hedef alan önemli yaptırımlar uygulamaktadır. Başkan Obama, 30 Mart'ta İran'dan petrol satın alan yabancı şirketlere karşı yaptırımlar yapacağını açıkça belirterek müzakereler öncesinde İran üzerindeki kaldıraç oranını artırmaya yönelik önemli bir adım attı. Hem İran hem de diğer ülkelerde daha sağlam yaptırımları desteklemek için baskı uygulamanın başka bir yolu, askeri seçenek için güvenilir ve görünür bir hazırlıktır. Bu önlemler şunları içerecektir ekonomik ön hazırlık, askeri hazırlık faaliyetleri ve bilgilendirme kampanyası. Nükleer silahlara sahip bir İran'ı önlemek için bu tür demir kaplı çözümlerin gösterilmesi, bu zorluğa barışçıl bir diplomatik çözüm için en iyi fırsatı sunuyor.

3)Sınırları zorlamak-Kuzey Kore'yi tartışan Başkan Obama, yakın zamanda, kötü davranışların ödüllendirilmeyeceğini ilan etdi. ABD'nin birincil hedefi, İran'ın bu görüşmelerden, kendilerinden daha güçlü bir

konumda ortaya çıkmamasını sağlaması gerekiyor. Bu, İran'ın cezasız bir şekilde saatin bitmesini engellemeyi gerektirecekti. Nisan 2009'da, açılıştan kısa bir süre sonra, Başkan Obama ve diğer P5 + 1 liderleri, İran'a müzakerelere yönelik bir teklif olarak bir teklif paketi sundular. İran bu teklife eylül ayına kadar cevap vermedi. Sonunda müzakereler Ekim ayında gerçekleştiğinde, İran bir anlaşmayı kabul etmeye istekli olduğunu öne sürdü. Ancak 31 Aralık'ta anlaşmaya varmak için son tarih geldi ve gitti. Yaklaşık üç hafta öncesine kadar, İran'ın müzakerelerin gerçekleşmesinden 111 gün sonra anlaşmayı resmi olarak reddetti. Bu nedenle, Batılı müzakereciler sadece sonuç vermek için müzakerelere son başvuru tarihlerini dayatmakla kalmamalı, aynı zamanda bu son tarihlere uymama sonucunun ne olacağını açıkça tanımlamalıdır. Bir seçenek, İran'ın müzakerelerin başlamasından yaklaşık 10 hafta sonra, 1 Temmuz'a kadar kesin, kabul edilebilir bir anlaşmayı kabul etmesini şart koşmak olacaktır. Bu süre zarfında, müzakerelerin devam etmesi halinde, ABD ve diğer ülkeler ek yaptırımların uygulanmasına devam edebilir. Ancak, 1 Temmuz'a kadar herhangi bir anlaşmaya varılamaması halinde ya da bu tarihten önce görüşmeler koparsa, ABD ve diğer ülkeler yeni ekonomik yaptırımlar uygulamalı ve Tahran üzerindeki baskıyı azaltmak için ek adımlar atmalıdır.

4) B.M. Güvenlik Konseyi Kararlarını Desteklemek- İran'la müzakere eden bazı koalisyon üyeleri, İran'dan ufak tavizler kabul etmeyi ve diplomatik zafer olarak göstermeyi düşünebilir. Bazıları bu yıl seçim kampanyaları (Fransa), bazıları da İran ile güçlü ekonomik bağları var (Çin) ve diğerleri de uluslararası güç dengesinde (Rusya) çok büyük bir değişime karşı ihtiyatlı (Rusya). Gerçekten de, ABD'nin böyle bir anlaşmayı dikkate almasının makul nedenleri var. Bazıları, İran'dan en

fazla zenginleştirilmiş uranyumun çıkarılmasına yönelik bir anlaşmanın, Tahran'ın uranyumu daha düşük düzeyde zenginleştirmeye devam etmesine izin vermenin önemli bir güven artırıcı önlem olabileceğini iddia etmiştir. Ayrıca, İran'ın ulusal bir gurur meselesi olarak gördüğü bir nükleer programı tamamen terketmesini gerektirmeden, kısa vadede ABD'yi tatmin eden en yaygın proliferasyon riskini ele alabilir. Daha sonraki bir tarihte daha kapsamlı bir anlaşmaya varmak için temel oluşturabilir ve her iki tarafın da birden fazla idareyi hayal kırıklığına uğratan bir konudaki ilerlemenin bir ölçüsünü belirleyebilir (Allison, 8 Mart 2012: “İran Obama'nın Küba Füze Krizi mi olacak?” Washington Post).

Sonoç olarak, ABD'nin potansiyel Nisan görüşmelerine katılımı, diplomatik bir çözüme istekli olduğunun göstergesi olarak kabul edilebilir. Başkan Obama, iyi niyetle elini uzatmak ve yeni yaptırımlar yoluyla İran üzerindeki baskısını arttırmak suretiyle, başarılı müzakere şansını arttırmak için çok şey yaptı.

İKİNCİ BÖLÜM

İRANIN OBAMA DÖNEMİ ABD POLİTİKASI

P5 + 1 Şubat 2009'da Obama Yönetiminin İran'la doğrudan ABD'ye katılımı konusundaki taahhüdünü birleştirmek üzere bir araya geldi ve 28 Nisan 2009 ABD'li yetkililer ABD'li bir diplomatın İran ile P5 + 1 toplantılarına katılacağını açıkladı. 2009 yılının Temmuz ayında, ABD ve müttefikleri İran'ın Eylül 2009 sonuna kadar yapıcı öneriler sunmasını istedi. 9 Eylül 2009'da İran'ın önerisi daha fazla görüşme için temel olarak kabul edildi ve 1 Ekim 2009'da, Cenevre'deki P5 + 1-İran toplantısı, İran'ın Rusya'nın ve Fransa'nın İran'ın zenginleştirilmiş tıbbi kullanım için uranyum stoğu.% 75'ini yeniden işlemesine izin vermesi için geçici bir anlaşma yaptı. 19-21 Ekim 2009 tarihleri arasında Viyana'da yapılan teknik görüşmelerin ardından P5 + 1 ülkeleri tarafından bir taslak anlaşma onaylandı. Bununla birlikte, Yüce Liderin, İran'ın imtiyazlarına aşırı derecede karşı çıktığı ve anlaşmanın kesinleşmediği bildirildi.

Nisan 2010'da, Brezilya ve Türkiye Ekim anlaşmasını yeniden canlandırmak için İran ile görüştü. 17 Mayıs 2010'da üç ülke, İran'a tıbbi olarak yararlı uranyum karşılığında 2,600 liradan az zenginleştirilmiş uranyum göndermesi için "Tahran Deklarasyonu" imzaladı (Dempsey, 5 Şubat 2009: "International Herald Tribune). İran, UAEA'ya bir kabul mektubu gönderdi, ancak İdare, planı% 20 seviyesine kadar zenginleştirmeyi başaramadığı için reddetti (<http://www.cfr.org/publication/22140/>, (12. 04. 2018).

Brezilya-Türkiye arabuluculuğu başarısız olduktan hemen sonra, Dışişleri Bakanı Clinton, P5 + 1'in, ABD müttefikleri İran'a karşı yeni ve

önemli ekonomik önlemler alma yetkisi verecek olan yeni bir U.N. Güvenlik Konseyi Kararı üzerinde anlaşma sağladığını duyurdu. 1929 tarihli karar, 9 Haziran 2010'da kabul edildi. ABD üye devletleri, enerji ve bankacılık gibi İran'ın ekonomik sektörlerini kilitlemek için İran'a önemli bir ek ekonomik baskı uyguladıkları süreçte, önemli bir rol oynadı. Ek olarak, İran'a değiştirilmiş bir teşvik teklifi sunuldu.

1929 sayılı karar, müzakerelerde acil bir atılım gerçekleştirmedi. 6-7 Aralık 2010, Cenevre'de ve 21-22 Ocak 2011 tarihlerinde İstanbul'da yapılan görüşmeler, İran'ın uluslararası yaptırımların derhal kaldırılması yönündeki talebini yıktı. 2012 ve 2013 yıllarında P5 + 1-İran görüşmelerinin ek seferleri (2012: Nisan ayında İstanbul; Bağdat'ta Mayıs; Moskova'da Haziran; 2013: Almatı, Kazakistan, şubat ve nisan aylarında) P5 + 1 üzerinde anlaşmaya varılamadı. İran'ın zenginleştirmeyi% 20 seviyesine düşürmesini, Fordow tesisini kapatmasını ve % 20 oranında zenginleştirilmiş uranyum stokunu kaldırması önerildi.

Ortak Eylem Planı (JPA)

Rouhani'nin Haziran 2013'te İran'ın cumhurbaşkanı seçilmesi, nükleer bir çözüm için umutlarını iyileştirdi ve 23-27 Eylül 2013 tarihleri arasında New York'taki BM Genel Kuruluna yaptığı ziyaretten önce, Ruhani, Yüksek Lider'in kendisine nükleer anlaşma yapmak konusunda yetki verdiğini belirtti. Yüce Lider, söz konusu yetkisini 17 Eylül 2013 tarihinde yaptığı konuşmada, “kahramanca esneklik” kavramına inandığını belirterek, doğru ve mantıklı diplomatik hareketler yapmayı onayladı (Açık Kaynak Merkezi, 18 Eylül 2013). Geçici bir nükleer anlaşma anlaşması olan “Ortak Eylem Planı” (JPA), 24 Kasım 2013'te,

İran'ın% 1 oranında zenginleştirilmiş uranyum stokunu ortadan kaldırmaya yönelik mütevazî müeyyideler sağladığını açıkladı.

Ortak Kapsamlı Eylem Planı (JCPAO)

Kapsamlı bir çözümle ilgili P5 + 1-İran görüşmeleri Şubat 2014'te başladı, ancak kendiliğinden verilen son teslim tarihlerini kaçırdı. 2 Nisan 2015 tarihinde, taraflar JCPOA için bir çerçeveye ulaşmış ve JCPOA 14 Temmuz 2015'te sonuçlandırılmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin 20 Temmuz 2015 tarihli 2231 sayılı kararı, JCPOA'yı onaylamıştır ve bazı kısıtlamalar içermektedir (1929 sayılı Karardan daha az katıdır). İran'ın (beş yıla kadar) geleneksel silah ithalatı veya ihracatı ve sekiz yıla kadar nükleer bir silah teslim edebilen balistik füzelerin geliştirilmesi ve test edilmesi onayını almıştır. 16 Ocak 2016 tarihinde UAEA, İran'ın yaptırımlar için gerekli çalışmalarını tamamladığını ve "Uygulama Günü" nin ilan edildiğini onayladı.

2.1. İRAN'IN GENEL OLARAK DIŞ POLİTİKASI

İran'ın ulusal güvenlik politikası, birçok ve bazen rakip olan faktörlerin ürünüdür: İran'ın İslam devriminin ideolojisi; İran liderlerinin rejime ve ülkeye yönelik tehdit algısı; uzun süredir devam eden İran milli çıkarları; İran rejiminin çeşitli grupları ve seçmenleri arasındaki etkileşim. İran politikasındaki ana temaları olduğunu söyleye biliriz. İran, ABD'yi veya onu işgal etme ya da tehdit etme ya da rejimini değiştirmeye yönelik diğer çabaları engellemeyi ya da engellemeyi amaçlıyor. İran, ABD'nin İsrail'i, Suudi Arabistan'ı ve diğer Sünni Müslüman Arap rejimlerini desteklediği Ortadoğu'daki bir güç yapısını bozmak için bölgesel çatışmaların fırsatlarından yararlanmaya çalışıyor. İran, uluslararası prestijini geliştirmek ve eski Pers imparatorluklarını

anımsatan bir “büyüklük” duygusunu yeniden tesis etmek istiyor. İran, Şii ve diğer İslamcı hareketlere olan desteğini “ezilenlere” destek olarak niteliyor ve Suudi Arabistan'ın özellikle mezhep gerilimlerini kışkırtıyor ve İran'ı bölgesel meselelerden dışlamaya çalışıyor. İran, Temmuz 2015 çok taraflı nükleer anlaşmasının (Joint Comprehensive Action, JCPOA) bir bölgesel enerji ve ticaret merkezi olarak ortaya çıkması ve gelecekteki silah satın almalarında pazarlık etmesini sağlamaya yönelik yaptırımları kullanma girişiminde bulunuyor. Yaptırımların hafifletilmesi, İran'ın ek mali kaynaklara kavuşmasına rağmen, İran'ın bölgesel müdahaleler konusunda önemli ek kaynaklara sahip olup olmadığı net değil. Ocak 2018'de İran'daki protestolar, pek çok İranlı'nın İran'daki önemli kaynakların yurtdışında kullanılmasına karşı olduğunu belirtti. Yüce Lider Ali Humeyni'nin ve İslam Devrim Muhafızları Birliği (IRGC) gibi önemli kurumlar, İran'ın ulusal güvenlik temel hedeflerine yönelik her türlü uzlaşmaya karşı çıkıyor, ancak İran'ın seçilmiş cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'nin savunduğu bölgesel ve uluslararası diplomasiye yeniden entegrasyonu destekliyor.

İran'ın Politika Motivatörleri

İran'ın dış politika ve savunma politikaları birbiriyle örtüşen ve bazen çelişen motivasyonların ürünüdür. Bir uzman, bu çelişkileri İran'ın “ulus ya da bir problem” olup olmadığı konusundaki kararsızlık olarak nitelendirdi. (<http://foreignpolicyblogs.com/2013/05/06/a-candid-discussion-with-karim-sadjadpour/>, (12. 05. 2018).

Tehdit Algısı

- İran'ın en önemli karar mercii olan Yüce Lider Ayetullah Ali Hamaney, ABD'nin İslami devrimi asla kabul etmediğini ve

rejime karşı muhalefetin desteklenmesi, ekonomik yaptırımların uygulanmasına destek verilmesi ve bunun desteklenmesi için defalarca reddetmeye çalışıldığını belirtti (Khamenei, 8 Şubat 2014: “ABD İran Hükümetini Yıkabilirse”). Çoğunlukla Batı'nın “kültürel nüfuzu” toplumsal davranışı İran'ın toplumsal ve İslami değerleriyle uyuşmuyor. ABD'li yetkililer ve raporlar şöyle dedi: “Yüce Lider Ali Khamene'in İran'a yönelik ABD'nin niyetine karşı derin bir güvensizliği va (https://fas.org/man/eprint/dod_iran_2016.pdf, 14. 04. 2018).

- İran'ın liderleri, ABD'nin Körfez'deki ve İran'daki, diğer ülkelerdeki büyük askeri varlığını sürdürmesinin, sindirme niyetini yansıttığını iddia ediyor. İran hükümeti İran ya da İran'ın politikaları takip etmesi halinde ABD'ye karşı tepkilerinin sert olacağını açıkladılar (http://www.stripes.com/news/iran-emphasizes-nuclear-reconciliation-criticizes-us-militaryposture-in-persian-gulf-1.271204, (15.04.2018).

İran'ın liderleri, ABD'nin Sünni Arap rejimlerini desteklediğini iddia ediyor. İran karşıtı radikal Sünni İslamcı grupların güçlenmesine yol açtıklarını iddia ediyorlar (http://www.latimes.com/world/middleeast/la-fg-iran-volunteers-militants-iraq-20140624-story.html, (15.04.2018) .

Ideoloji

- İran'ın 1979 İslam Devrimi'nin ideolojisi İran'ın dış politikasını körüklemeye devam ediyor. Devrim, devrimin liderlerinin İslam'ı ve din adamlarını bastırdığını iddia ettiği laik, otoriter bir lider olan Şah'ı devirdi. Politik ve dini otoriteyi bir araya getiren bir “Yüce Lider” e nihai gücün yatırıldığı bir büro rejimi kuruldu.

Devrimden sonraki ilk yıllarda, İran, yakındaki Müslüman devletlere devrimini “ihraç etmeye” çalıştı. 1990'ların sonunda, İran bu hedeften vazgeçmeye başladı, çünkü onun tanıtımı bölgedeki İran'a karşı direnişe neden oldu (Mehdi, 2015: New York Times). Bununla birlikte, 2011 “Arap Baharı” ayaklanmalarından ortaya çıkan bölgedeki çeşitli çatışmalar, İran'a bu hedefi bir dereceye kadar yeniden canlandırmak için fırsatlar sunmuştur.

- İran'ın liderleri Ortadoğu'nun politik ve ekonomik yapılarını savunuyor, "ezilen" halklara karşı ağır bir şekilde ve ABD ve onun bölgesel müttefiklerini suçlu buluyorlar. İranlı liderler genellikle, kendi ülkelerine sahip olmayan Filistinlileri ve bölgedeki pek çok ülkede temsil edilmeyen ve ekonomik olarak dezavantajlı azınlık olan Şii Müslümanları “ezilen” insanlar olarak tanımlamaktadır.
- İran, bölgenin politika ve ekonomisinin Batı müdahalesi ve sona erdirilmesi gereken ekonomik hakimiyet tarafından çarpıtıldığını iddia ediyor. İranlı yetkililer, İsrail'in yaratılmasının Filistinlileri meşru haklardan mahrum eden Batı müdahalesinin bir tezahürü olduğu yönündeler. İran ideolojisinin mezhep olmadığını ve dini ideolojiye dayanmadığını iddia ediyor. Hamas ve laik Filistinli gibi Sünni gruplar için desteğini belirtiyor.

Ulusal İlgi Alanları

İran'ın ulusal çıkarları genellikle İran'ın ideolojisiyle bazen çatışıyor.

- İran'ın liderleri, İran'ın iyi gelişmiş uygarlığını ve tarihi bağımsızlığını vurgulayarak, bölgede büyük bir güç olarak tanınmaya hak iddia ediyor. İran tarihini, çoğu 1960'larda ve

1970'lerde bağımsızlık kazanan altı Pers Körfezi monarşi devletiniyle karşılaştırdılar. Bu kapsamda, İran'ın dış politika eylemlerinin çoğu, İran Şahı ve daha önceki İran hanedanları tarafından üstlenilenlere benzer.

- İran bazen jeopolitik çıkarlarını geliştirmek için diğer Şii'lere yardım etme taahhüdünü ateşledi. Örneğin, İran'ın büyük Azeri azınlığı arasında sınır ötesi Azeri milliyetçiliğini engellemek için kısmen Şii-yerleşik Azerbaycan'dan ziyade çoğunlukla Hıristiyan nüfusunun yaşadığı Ermenistan'ı desteklemiştir. Sünni ve İran'a karşı potansiyel olarak düşman olan Orta Asya ülkelerindeki İslamcı hareketleri desteklemekten kaçındı. Rusya, Orta Asya ve diğer Sünni ağırlıklı İslamcı grupların İran gibi benzer bir görüşünü benimsiyor.

İranlı liderler ABD'nin Ortadoğu'yu Birleşik Devletler'in ve İsrail'in menfaatine yönelik çabalarına katkıda bulunma çabalarına itham etmelerine rağmen, İranlı yetkililer, Türkiye'de olduğu gibi, ABD'nin tarihi müttefiklerinin de yardımıyla uluslararası yaptırımları engeller.

Müttefik Rejimlere ve Gruplara Mali ve Askeri Destek

- İran, Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad rejimi, Lübnan Hizbullahı, Hamas, Yemen'deki isyancı isyancıları ve Irak'taki Şii milis güçleri gibi müttefik hükümetler ve hareketleri desteklemek için silah, eğitim ve askeri danışmanlar sağlar. İran, bazı Sünni Müslüman gruplarını destekliyor. Filistinlilerin çoğu Sünni Müslümanlar ve birçok Filistinli İsrail'in antagonisti oldukları için İran desteği alıyorlar.
- 2016 yılı uluslararası terörizmle ilgili Dışişleri Bakanlığı raporunda, İran'ın 2016'da terörün en önemli devlet sponsoru

olarak kaldığı ve Irak, Suriye ve Yemen'deki askeri çatışmalarda “istikrarı bozucu rol oynamaya” devam ettiği belirtildi. İran, Bahreyn'deki şiddetli Şii muhalif grup saldırılarını desteklemede suçlandı. İran bu çabalara Hizbullah tarafından katıldı (<https://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2016/index.htm> 10. 04. 2018).

- Dan Coats, dünya çapındaki tehdit değerlendirmesi kapsamında 11 Mayıs 2014 ve 13 Şubat 2015'deki Kongre'ye verdiği demeçte, “terörizmin en önde gelen devlet sponsoru olmaya devam ediyor” dedi (Ulusal İstihbarat Direktörü Dan Coats, 2015:). İran destekli grupların birçoğu Birleşik Devletler tarafından Yabancı Terör Örgütleri (FTO) olarak adlandırılıyor ve bu destek nedeniyle, İran, Ocak 1984'te ABD'nin terörizmle mücadele listesinde yer aldı.
- İran, İran'ın El Kaide ve İslam Devleti örgütleri gibi temel çıkarlarına karşı çalışan Sünni terörist gruplara karşı çıkıyor. (<http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/iranians-are-terrified-irans-isis-nightmare-10856>, (11. 04. 2018). İran, Suriye ve Irak'taki İslam Devleti örgütüne karşı aktif bir şekilde çalışıyor ve geçtiğimiz birkaç yıl boyunca İran, 11 Eylül 2001'den sonra İran'a sığınmaya izin veren bazı El Kaide eylemcileri ihraç etti. Ancak İran, El Kaide'nin üst düzey operatörlerinin, İran'a muhtemelen Birleşik Devletlere veya Suudi Arabistan'a karşı kaldıraç olarak taşınmasına veya ikamet etmesine izin verdi.
- İran'ın müttefiklerine destek veren operasyonları (genellikle silah sevkiyatları, danışmanların sağlanması, eğitim ve finansman), QG'ler (Kudüs) IRGC'nin (IRGC-QF) kuvvetleri tarafından gerçekleştiriliyor. Bu güç, doğrudan Khamene'i'ye rapor veren IRGC Binbaşı General Qasem Soleimani'ye gidiyor (http://www.newyorker.com/reporting/2013/09/30/130930fa_fact_

filkins?printable=true¤tPage=all, 11. 04. 2018). IRGC liderleri çok sayıda vesileyle bu faaliyetleri herkese açık olarak kabul etti (Al Jazeera, Ağustos 20, 2016).

İran silahlarının büyük bir kısmı müttefiklerine,özel,anti-tank sistemler (patlayıcı zorlu mermiler EFP'ler), topçu roketleri, harçlar, kısa-devre füzeler anti-gemi ve seyir füzeleri içeriyordu (Farzin Nadimi, 17 Ağustos 2015).

Diplomasi- İran devleti de dış politikasında geleneksel diplomatik araçları kullanıyor.

- İran'ın aktif bir Dışişleri Bakanlığı var ve diplomatik ilişkilere sahip olduğu tüm ülkelerde büyükelçilik veya temsilciliği sürdürüyor. Khamene'i nadiren İran'ın Yüksek Lideri olarak seyahat ederdi ve son yıllarda İran'ın başkanları, Avrupa'ya ya da Amerika'daki toplantılara da dahil olmak üzere İran'ın dışında sık sık seyahat ediyorlardı. Humeyni ve İran cumhurbaşkanları sıklıkla Tahran'da yabancı liderleri ağırlıyorlar.
- İran, İran politikalarını eleştiren üyeler tarafından yönetilenler de dâhil olmak üzere, birçok farklı uluslararası kuruluşu aktif olarak katılır veya katılmak ister. İran, 1990'ların ortalarından beri Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) katılmaya çalıştı. JCPOA sayesinde kabul edilme olasılığı artmıştır, ancak katılım süreci karmaşık ve uzun olmuştur. İran ayrıca Güney Asya Bölgesel İşbirliği Derneği (SAARC) ve Şanghay İşbirliği Örgütü (SCO) dahil olmak üzere tam üye bölgesel örgütlenmeler istiyordu. Bazı SCO ülkelerinden yetkililer, JCPOA'nın İran'ın tam üyelik elde etmesinin önündeki engelleri kaldırdığını, ancak

bazı üyelerin muhalefetinin İran'ın bugüne kadarki üyeliğini engellediğini söylediler

- Ağustos 2012'den Ağustos 2015'e kadar, İran, yaklaşık 120 üye ülkesi ve 17 gözlemci ülkesi olan ve küresel meseleler üzerinde İran'ın büyük güç etkisine dair eleştirilerini paylaşan Doğrusal Olmayan Hareket (NAM) başkanlığını yürütmüştür. Ağustos 2012'de İran, NAM yıllık zirvesine ev sahipliği yaptı.
- İran, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması (NPT) ve Kimyasal Silahlar Sözleşmesi (CWC) de dahil olmak üzere tüm büyük önleme anlaşmaları sözleşmelerine taraftır. İran, bu sözleşmeler kapsamında tüm taahhütlerine bağlı kaldığı konusunda ısrar ediyor, ancak uluslararası toplum tüm NPT yükümlülüklerini yerine getirmediğini ve İran'ın nükleer programının tamamen barışçıl amaçlarla olduğunu kanıtlaması gerektiğini iddia ediyor. İran ile bu konudaki uluslararası güçler arasındaki müzakereler 2003 yılında başladı ve Temmuz 2015 JCPOA ile sonuçlandı.
- İran, yakın geçmişte Rusya ve Türkiye ile olan ortaklığında Suriye'deki sivil çatışmayı çözmeye çalışmak için çok taraflı müzakerelere katıldı. Ancak ABD'li yetkililer, İran'ın asıl hedefinin, Esad'ın iktidarda sürdürülmesini sağlamak olduğunu söylüyorlar (<http://www.globalresearch.ca/geopolitical-shift-iran-to-become-full-member-of-the-shanghai-cooperationorganization-sco/5465355>, 24. 04. 2018).

2.2. OBAMA DÖNEMİNDE İKİ ÜLKENİN YAKINLAŞMA SÜRECİ

ABD ve İran arasındaki mevcut düşmanlık, tarihsel sıkıntıların derinlerine uzanıyor. Birçok Amerikalı, 1953'te CIA'nın demokratik olarak seçilmiş bir İran Başbakanı Muhammed Mossadegh'e karşı bir darbeye yardımcı olduğunu bilmiyorlar. İranlılar genellikle bu olayı uluslar arasındaki kötü kanın başlangıcı olarak görüyorlar. Bu tarihi bilmeyen Amerikalılar 1979 İslam Devrimi'ne ve 52 Amerikan rehinesinin ele geçirilmesinin düşmanlığa yol açtığına inanıyorlar. Geçmiş bu kadar farklı gören ülkelerin de, geleceği farklı şekillerde görmeleri sürpriz değil. Washington ve Tahran arasında müzakere edilen bir pazarlık kolay olmayacak çünkü iki ülkenin çıkarları temelden ayrışıyor. Orta Doğu'daki Amerikan güvenlik çıkarları, petrol kaynaklarına erişim, terörist tehditlerin ortadan kaldırılması, kitle imha silahlarının yayılmasını durdurma ve İsrail'i koruma etrafında dönüyor. Bu temel hedeflerin her birinde İran, ABD'nin ABD'li hedeflerine dayanıyor gibi görünüyor. Ama bunun tersi de doğrudur. İran'ın başlıca çıkarları rejim hayatta kalmak ve bölgesel hegemonyadır. Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail bu tutkuların en büyük tehdidi gibi görünüyor (Milani 2009: 88-90). Önümüzdeki 18 ay, şu anda bir çıkmazda olan ABD-İran ilişkileri için kritik öneme sahip olacak. Birincisi, Farsi'deki soyadı “bizimle beraber” ifadesi gibi ses getiren yeni seçilen Başkan Barack Obama, “kendinden mağlup önkoşulsuz agresif, ilkeli diplomasi” kullanarak İran'a katılma sözü veren göreve başladı (Obama, 4 Haziran 2008: AIPAC Politika Konferansı Konuşması). Doğrudan müzakere etme konusundaki bu açıklık, yönetimi İran'ı tecrit etmeye ve göz ardı etmeye çalışan Başkan

George W. Bush'un politikalarından belirgin bir değişim.İkincisi, Mahmud Ahmedinejad çok tartışmalı bir şekilde ikinci başkanlık dönemini kazanmış olduğunu iddia ediyor. Ruhsatlı kampanya ve seçim sonrası şiddet, İran'da değişime özlem duyanlar olduğunu ve bu muhaliflerin kararlılığının, güçlü din adamlarının daha baskıcı politikalarının bir kısmını yumuşatmayı düşünmelerine yol açabileceğini gösteriyor. Üçüncüsü, ABD istihbarat ajansları, zenginleştirme faaliyetlerini hızlandırmayı seçmeliyse, İran'ın 2010 ve 2015 arasında bir nükleer silah için yeterince yüksek oranda zenginleştirilmiş uranyum üretebileceğine inanıyor (http://odni.gov/press_releases/20071203_release.pdf, 26.04.2018). İran'ın bir koparma zenginleştirme kabiliyeti kazanması için zaman dolduğunda, bir nükleer silah geliştirmenin en zor kısmı olan Obama ve Ahmedinejad, 2010'un sonuna kadar önemli farklılıklar konusunda ilerleme kaydetmek için var. Bir buçuk yıl sonra, her iki ülke de kontrollerinin ötesinde uzun süredir devam eden iç ve dış siyasi etkilerle daha antagonistik duruşlara zorlanabilirler. Görünür bir şekilde anlaşılamayacak farklılıklara rağmen, bu makale ABD-İran ikili ilişkilerinin geleceği konusunda muhafazakar iyimser olma gerekçelerinin olduğunu tartışacaktır. Obama yönetimi, hareket özgürlüğü üzerindeki siyasi kısıtlamalara rağmen, sadece sembolik görünebilen ancak daha büyük diplomatik girişimlere hazırlık amacıyla buzun kırılmasında tarihsel olarak kanıtlanmış olan İran'a çok fazla şey yapmıştır. Uluslararası ve iç politika, Amerikan seçeneklerini İran'a karşı sınırlandırıyor.Uluslararası olarak ABD, İsrail'in arzularına ve tercihlerine duyarlıdır. ABD başkanları, yerel olarak, Cumhuriyetçiler veya Demokratlar tarafından kontrol edilip edilmediğine bakılmaksızın, son yıllarda İran'a karşı hararetli bir Kongre ile karşı karşıya.

Cumhuriyetçiler ve Demokratlar dikkatli değilse, durdurulamaz bir siyasi ivme İran'a karşı daha cezalandırıcı eylemlere yol açabilir. Diğer bir kısıtlama ise, ABD hükümetinin İran konusundaki uzmanlık eksikliğidir. Otuz yıllık kopan ilişkiler, ABD hükümeti ve ABD hükümetiyle çalışan uzmanların yok olmasına neden oldu (<http://www.bulletein.org> 05. 05. 2018).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OBAMA DÖNEMİNDE ABD-İRAN İLİŞKİLERİNDE İŞBİRLİĞİ MODELİ (NÜKLEER ANLAŞMA)

3.1. OBAMANIN ORTA DOĞU POLİTİKASI

- İran'ın Nükleer ve Savunma Programları-İran, uluslararası toplumun nihayetinde nükleer bir silah üretmeyi amaçlayabileceği bir nükleer programın yanı sıra çok çeşitli savunma programları da izlemiştir. Bu bölümleri aşağıdaki gibi sıralaya biliriz.
- Nükleer Program- İran'ın nükleer programı, İran'ın operasyonel bir nükleer silah satın almasının İran'ın dış askeri baskıdan bağımsız olduğunu ve dünyanın en uçucu bölgelerinden birinde nükleer silahlanma yarışına neden olabileceğini algılamasına neden olacağı için ABD'nin müttefik idaresi için önemli bir endişe kaynağı oldu. İran nükleer teknolojiyi radikal gruplara devredebilirdi. İsrail liderleri, İran'ın nükleer silahını İsrail'in varlığına tehdit olarak nitelendiriyordu. Bazı İranlı liderler, nükleer bir silahın İran'ın büyük güç istilasını, tahakküm ya da rejim değişikliği girişimlerine karşı savunmasızlıklarını sona erdirebileceğini savunuyorlar (Katzman ve Paul, CRS Raporu R43333, İran Nükleer Anlaşması). İran'ın nükleer programı, İran'ın Natanz'da bir uranyum zenginleştirme tesisi ve Arak'taki bir ağır su üretim tesisini inşa ettiğini doğruladığı 2002 yılından ABD için önemli bir ulusal güvenlik sorunu haline geldi. Algılanan tehdidin, İran'ın uranyumu% 20 saflığa kadar zenginleştirmeye başladığı 2010 yılında, silah dereceli uranyumu (% 90 +) daha da zenginleştirmesi nispeten kolay olduğu zaman, önemli ölçüde artmıştır. Bir nükleer silahın bir başka şartı, ABD

ve ortakları, İran'ın böylesine bir yetenekli bir füzeye sahip olmaması gerektiğinde ısrar etti ve Cumhurbaşkanı Barack Obama, 12 Ocak 2016'de yaptığı açıklamada, ABD politikasının İran'ın balistik füze programını nükleer programıyla açıkça ilişkilendirmesi gerektiğini söyledi (Basın Sekreteri 3 Beyaz Saray Ofisi. İran Nükleer Anlaşması hakkında Cumhurbaşkanı tarafından yapılan açıklama. 12 Ocak 2016).

- İran'ın Nükleer Amaçları ve Faaliyetleri- ABD istihbarat toplumu son yıllarda "İran'ın nihayetinde nükleer silah üretmeye karar vereceğini bilmiyor" dedi. İranlı liderler, Yüce Lideri Hamaney'in 2003 tarihli resmi beyanını (fetva) nükleer silahların İslamcı olmadığına dair kanıt olarak gösterdi. 22 Şubat 2012'de Khamene'in nükleer silah üretimi ve kullanımının "büyük günah" olarak yasaklandığını ve bu silahların depolanmasının "boş, pahalı ve zararlı" olduğunu belirtti (İran İslam Cumhuriyeti Ağı'nın Vizyonu, 22 Şubat 2012). Bazıları, İran'ın nükleer bir silah geliştirmesi girişiminin bölgesel bir silahlanma yarışını teşvik edeceğini veya İsrail veya ABD askeri hareketini tetikleyeceğini savundu. İranlı liderler, İran'ın nükleer programının her zaman tıp ve elektrik üretimi de dahil olmak üzere sivil kullanım amaçlı olduğunu iddia ediyorlar. İran, uranyum zenginleştirmesinin 1968 Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'na taraf olan "doğru" olduğunu ve uluslararası tedarikçilerin potansiyel arz kesintilerini önlemek için kendi nükleer yakıtını yapmak istediğini savundu. ABD'li yetkililer, İran'ın nükleer enerji kullanımının kabul edilebilir olduğunu söylediler. UAEA, İran'ın nükleer programı için 2 Aralık 2015 tarihinde B raporunda ayrıntılı olarak açıklanan nükleer bir patlayıcı cihazı araştırdığını

gösteriyordu. Ancak, JCPOA'dan önce bile, İran'ın nükleer silah programı için nükleer maddeyi saptırdığı yönündeki iddialar yoktu (<http://lewis.armscontrolwonk.com/files/2011/02/gov2011-7.pdf>, 01.05.2018)

- Nükleer Silahlar ve Zaman Tahminleri- JCPOA'dan önce, Başkan Yardımcısı Biden 30 Nisan 2015 tarihinde bir araştırma kurumu olan Washington DC'ye yaptığı açıklamada, İran'ın bu malzemeyi üretme kararından iki ila üç ay içinde nükleer silah için yeterince bölünebilir malzeme olabileceğini söyledi. ABD'li yetkililer, JCPOA'nın, “en az 12 aylığına, ilan edilen tesisleri veya beyan edilmemiş gizli tesisleri kullanarak nükleer bir silah geliştirmesi için İran tarafından tamamen boşa harcanması” için “kopma zamanını” artırdığını söyledi. “Koparma zamanının” anahtarı, İran'ın bölünebilir malzeme üretme kapasitesidir. JCPOA kabul edildiğinde, İran'ın yaklaşık 10.000'inin faaliyet gösterdiği uranyumu zenginleştirmek için yaklaşık 19.000 toplam santrifüj kapasitesi vardı. Geçici nükleer anlaşmadan önce (Birleşik Ortak Eylem Planı, JPA) İran'ın 400 libre% 20 oranında zenginleştirilmiş bir uranyum (550 libre'den kısa bir nükleer silah üretmek için gerekli olan) stoğu vardı. Silah sınıfındaki uranyum,% 90 oranında zenginleştirilmiş uranyumdur. JCPOA kapsamında, İran'ın sadece 6 bin 100 santrifüj işletmesine izin verilmiş ve% 3.67 zenginleştirilmiş uranyumun 300 kilograma (660 lbs.) Düşürülmesi gerekiyordu. Bu kısıtlamalar, Uygulama Günü'nden (Ocak 16, 2016- 10 Ocak arasında başlayacak. Nükleer bir silah için bölünebilir malzemenin elde edilmesinin bir başka yolu da, İran'ın Arak'taki ağır su tesisinin üretebileceği bir plütonyumun yeniden işlenmesidir. JCPOA uyarınca, İran

reaktörün çekirdeğini inaktif hale getirdi ve ağır su stokunu kabul edilen seviyelere sınırlamayı kabul etti. İran'ın izin verilen ağır su miktarını geçici olarak aştığı zamanlarda, işletmeleri eşik seviyelerinin altında tutmak için fazla miktarlarda (Amerika Birleşik Devletleri dahil) ihraç etmiştir.

- İran'ın Nükleer Programı'na Yönelik Uluslararası Diplomatik Çalışmalar-JCPOA, İran'ı nükleer programındaki sınırlamaları müzakere etmeye ikna etmek için uzun bir uluslararası çabanın ürünü idi. Bu çaba, ABD'nin İran'ın uranyumu zenginleştirmek için tesisler kurduğunun ortaya çıkmasıyla başladı. 2003'te, Fransa, İngiltere ve Almanya ("AB-3"), İran'ın programına yönelik sınırlamaları müzakere etmek için bir diplomatik yol izledi. 21 Ekim 2003'te, İran, barışçıl nükleer teknolojiye karşılık, uranyum zenginleştirme faaliyetlerini askıya alma ve NPT'ye "Ek Protokol" imzalama ve onaylama taahhüdünde bulundu (güçlendirilmiş denetimlere olanak tanıdı). İran, 18 Aralık 2003'te Ek Protokolü imzaladı, ancak Majesteler bunu onaylamadı. İran, birkaç ay sonra askıya alma işlemini sona erdirdi, ancak AB-3 ve İran daha sonra 14 Kasım 2004'te "Paris Anlaşması" na kavuştu. Bu çerçevede İran, ticaret görüşmelerinde ve ABD dışındaki diğer yardımlarda uranyum zenginleştirmeyi askıya aldı. Bush Yönetimi, 11 Mart 2005 tarihli bir anlaşmayla, ABD'nin İran'ın Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) katılma başvurusu hakkındaki itirazını reddederek anlaşmayı destekledi. Paris Anlaşması, 2005 yılında İran'ın kalıcı nükleer anlaşma için AB-3 önerisini reddettiği ve yetersiz fayda sağladığına karar verdi. Ağustos 2005'te İran, Esfahan tesisinde uranyum (dönüşümden bir adım önce) dönüşümüne başladı ve 4 Şubat 2006'da, IAEA yönetim

kurulu davasını Güvenlik Konseyi'ne yönlendirmek için 27-3 26 oy kullandı. Konsey, zenginleşmeyi sona erdirmek için 29 Nisan 2006 tarihini belirledi. “P5 + 1” Oluşturdu. Mayıs 2006'da Bush yönetimi müzakerelere katılarak “Kalıcı Beş Artı 1” (P5 + 1: ABD, Rusya, Çin, Fransa, İngiltere ve Almanya) olarak adlandırılan genişletilmiş bir müzakere grubunu tetikledi. 6 Haziran 2006'da İran'a bir P5 + 1 teklifi, İran nükleer yakıtını garantiledi (1747 sayılı Kararın Ek I) ve İran'ın kabul etmediği takdirde yaptırımları tehdit etti (sonraki yıllarda yaptırımlar uygulandı).

- B.M. Güvenlik Konseyi Kararları Kabul Edildi-U.N. Güvenlik Konseyi, daha sonra İran'ın hesaplarını uzlaşma yönünde kaydırmak için İran'a yaptırımlar uyguladı. İran'ın nükleer programına ilişkin ABD Güvenlik Konseyi Kararları'nın hükümlerini belirten bir tablo, Kenneth Katzman'ın CRS Raporu RS20871, İran Yaptırımları'nda bulunabilir.

1) Karar 1696 (31 Temmuz 2006). Güvenlik Konseyi, 16 Şubat'ta BM Güvenlik Konseyi'nin 1696 sayılı kararına oy verdi ve 31 Ağustos 2006 tarihine kadar İran'a zenginleştirme cezasını askıya alma, Arak ağır su reaktörünün inşaatını durdurma ve İran'ın UAEE'ya Ek Protokolünü onaylama kararı verdi. Bu bir nevi bir Korunma Anlaşmasıydı. UFK'nın 40. Maddesi uyarınca, uyumu zorunlu kılan ancak ekonomik yaptırımlara atıfta bulunan Madde 41'e veya askeri eylemi yetkilendiren 42. Maddeye dayanmayan 40. Maddeye geçirilmiştir.

2) Karar 1737 (23 Aralık 2007). İran, zenginleşmeyi geçici olarak askıya alma teklifini reddettikten sonra Güvenlik Konseyi, B.M .

Güvenlik Konseyi'nin 1737 sayılı Kararnamesinin 7. Maddesi uyarınca oybirliğiyle kabul edildi. 21 Şubat 2007'ye kadar zenginleştirme askıya alınmasını talep etti, İran'a nükleer teknoloji satışı yapılmasını yasakladı ve ABD üye ülkelerinin, İran'ın nükleer ve füze şirketlerinin ve ilgili kişilerin mali varlıklarını dondurması gerekiyordu.

3) Karar 1747 (24 mart 2007). Oybirliğiyle kabul edilen 1747 sayılı karar, İran'ın zenginleşmeyi 24 Mayıs 2007 tarihinde askıya almasını talep etti. Karar, 1737 sayılı Karar ile onaylanan ve İran'ın (İran'ın silah tedarikçilerini bölgesel müttefiklerine ve vekillerine bırakmaya yönelik bir hüküm) İran'ın silah transferlerini yasaklayanlara ekledi. Ükelere İran silahlarını veya ikili kullanım ürünlerini satmayı bırakmayı ve İran'a yeni krediler veya hibeler (insani yardım amaçlı krediler hariç) vermektan kaçınmak için ülkeler ve uluslararası finans kurumları için çağrıda bulundu.

4) Karar 1803 (3 mart 2008). 14-0 (ve Endonezya'nın çekimser) oyuyla kabul edilen Çözünürlük 1803, onaylananlara kişi ve kurumlar ekledi; belirli yaptırımlar tarafından seyahatin yasaklanması; ikili kullanım ürünlerinin neredeyse tamamını İran'a yasakladı; ve İran Hava Kargo ve İran İslam Cumhuriyeti Nakliye Hattı sevkiyatlarının yetkili denetimleri, gönderilerin yasak mal içerdiğini düşünmek için bir neden varsa. Mayıs 2008'de P5 + 1, İran'la daha önceki teşviklere politik ve gelişmiş enerji işbirliğini ekledi ve geliştirilmiş teklif, 1929 sayılı Kararın bir Eki olarak eklenmiştir.

5) Karar 1835 (27 Eylül 2008). Temmuz 2008'de İran, geçici bir "donma için dondurma" kabul etmeye hazır olabileceğini belirtti: P5 + 1 yeni yaptırımlar uygulayacak ve İran uranyumu zenginleştirmeyi

durduracaktı. Obama Yönetimi'nin Temmuz 2008'de Cenevre'de bir P5 + 1-Iran toplantısı için bir Siyasi İşler Dışişleri Bakan Yardımcısı göndermesine rağmen, bu kavram üzerinde bir anlaşma sağlanamamıştır. 1835 sayılı karar uygunluk talep etti, ancak herhangi bir yaptırım eklemedi (<http://www.un.org/en/index.html> 02.05.2018).

3.2 OBAMA'NIN NÜKLEER ANLAŞMAYA YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ

Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı, 16 Ocak 2016 tarihinde İran'ın nükleer programının sağlanacağı ve sadece barışçıl kalmasını sağlayacak anlaşma çerçevesinde gerekli adımları tamamladığını doğruladı. Bu anlaşmadan önce, İran'ın koparma süresi - ya da İran'ın silah üretmek için yeterince bölünmemiş malzeme toplaması için gereken süre - sadece iki üç aydı. Bugün, İran anlaşmasından dolayı, İran'ı 12 ay veya daha fazla alacaktı. Ve benzeri görülmemiş izleme ve bu anlaşmaya erişim sayesinde, eğer İran denerse, bilecek ve yaptırımlar yeniden devreye girecek.

İşte bu noktaya nasıl gelindi. Ekim ayından beri İran'da:

- 1) Ülkeden 25.000 paund değerinde zenginleştirilmiş uranyum sevk edildi.
- 2) Sökülen ve santrifüjlerin üçte ikisi kaldırıldı.
- 3) Calandria'yı ağır su reaktöründen çıkardı ve betonla doldurdu.
- 4) Nükleer tesislerine ve tedarik zincirine eşi görülmemiş erişim sağladı

İran bu adımları tamamladığından, ABD ve uluslararası toplum, JCPOA kapsamında bir sonraki aşamaya başlayabilir. Bu, ABD'nin

İran ile ilgili nükleer-bağlantılı yaptırımlarını kaldırmaya başlayacağı anlamına gelir. Ancak, bir dizi ABD yatırım yetkilisi ve ataması yerinde kalmaya devam edecek (<https://obamawhitehouse.archives.gov/node/328996> 02. 05. 2018).

Dönemin başkanı Obama, 17 Ocak 2016 tarihli konuşmasında İranın nükleer güce sahip olması hakkında şunları söyledi;

"Günaydın. Bugün güzel bir gün çünkü bir kez daha güçlü Amerikan diplomasisi ile neyin mümkün olduğunu görüyoruz. Sendika adresimde söylediğim gibi, Amerika Birleşik Devletleri'nin güvenliğini sağlamak ve halkımızın güvenliği, dünyaya akıllı, sabırlı ve disiplinli bir yaklaşım gerektiriyor. Bu, İran İslam Cumhuriyeti ile diplomasiyi içerir. For decades, our differences with Iran meant that our. On yıllar boyunca, İran'la olan farklılıklarımız, hükümetlerimizin neredeyse hiç konuşmadığı anlamına geliyordu. Sonuçta, Bu Amerikan ilgisini ilerletemedi. Yıllar geçtikçe İran, nükleer silah üretme yeteneğine sahip olmaya daha yakınlaştı. Fakat Başkan Franklin Roosevelt'den John F. Kennedy'den Ronald Reagan'a, ABD, düşmanlarımızla diplomasi yapmaya hiç çekinmedi. Ve bir başkan olarak, güçlü ve kendine güvenen bir Amerika'nın İran hükümetiyle doğrudan irtibat kurarak ulusal güvenliğini geliştirebileceğine karar verdim. Sonucunu gördük. Nükleer anlaşma kapsamında müttefiklerimiz ve partnerlerimiz geçen sene İran'la bulduğumuz İran, nükleer bomba elde etmeyecekti. Bölge, birleşik devletler ve dünya daha güvenli olacak. Birçok kez söylediğim gibi, nükleer anlaşma hiçbir zaman İran'la olan tüm farklılıklarımızı çözmeyi amaçlamamıştı. Ama yine de, İran hükümeti ile sürekli temellenen, on yıllardır ilk kez, önemli bir sorunu çözmeye çalışmak için eşsiz bir

fırsat “bir pencere” yarattı. Ve bugün bir dizi cephede ilerlemeyi rapor edebilirim. İlk olarak, İran'ın nükleer silah elde etmesini engellemek için bir dönüm noktası oldu. İran şimdi nükleer anlaşma altında kilit komisyonları yerine getirdi. Ve bunun neden bu kadar önemli olduğunu açıklamak için biraz zaman ayırmak istiyorum. Bir yıldan fazla süredir, İran nükleer programı ile ilerlemişti ve anlaşmadan önce, nükleer bomba için uranyumu zenginleştirecek yaklaşık 20.000 santrifüj tesis etmişti. Bugün İran bu makinelerin üçte ikisini kaldırmıştır. Anlaşmadan önce İran, 10 nükleer bomba için yeterince zenginleştirilmiş uranyum stokunu sürekli olarak artırıyordu. Bugün İran'ın% 98'inden fazlası dışarıdan geliyor ve İran'ın bir bomba için bile yeterli malzeme olmadığı anlaşılıyor. Daha önce, İran, bir plütonyum bombası üretebilen yeni bir reaktörün tamamlanmasına yaklaşıyordu. Bugün, bu reaktörün çekirdeği çekilip betonla doldurulmuştur, böylece tekrar kullanılamaz. Anlaşmadan önce, dünyanın İran'ın nükleer programına nispeten az görünürlüğü vardı. Bugün, uluslararası müfettişler var ve İran nükleer bir programı izlemek için müzakere edilen en kapsamlı ve müdahaleci denetim rejimine tabi tutuluyor. Müfettişler, İran'ın nükleer tesislerini günde 24 saat, yılda 365 gün izleyecekler. Gelecek yıllarda, müfettişler İran'ın tüm nükleer tedarik zincirine erişebilecekler. Başka bir deyişle, eğer İran bir bomba inşa etmeye çalışıyorsa aldatmaya çalışırsa, onları yakalarız. Bu yüzden alt çizgi budur. İran, nükleer programını sürekli olarak genişletirken, İran'ın bir bomba yapımında kullanabileceği her yolu kesmiş bulunuyoruz. İran'ı iki ila üç ay sürecek bir bomba acele etmek için yeterli malzemeyi kırmak isterken, bir yıl süren bu kopuş süresini uzattık ve dünyanın benzeri görülmemiş teftiş ve iran'a erişimi ile, ayrılmaya çalışırdı. Şimdi

İran'ın eylemleri doğrulandı, bazı nükleer yaptırımlardan kurtulmak ve donmuş olan kendi parasına erişim hakkı kazanandı. Ve belki de en önemlisi, bu tarihi ilerlemeyi Orta Doğu'daki bir başka savaşa geri dönmeden diplomasi yoluyla gerçekleştirdik. Bu nükleer anlaşmada İran'la birlikte çalışarak, diğer meseleleri daha iyi ele alabileceğimizi de belirtmek isterim. İran Körfezi'ndeki denizcilerimiz, büyük bir uluslararası olaya yol açabilecek İran sularına kazara saptığında, Washington'daki bazı insanlar, başka bir rehine krizinin başlangıcı olduğunu ilan etmeye başladılar. Bunun yerine, doğrudan İran hükümeti ile çalıştık ve 24 saatten kısa bir süre içinde denizcilerimizin serbest bırakılmasını sağladık. Bu beni ikinci bir büyük gelişmeye götürürken, İranlılar tarafından haksız yere tutuklanan birkaç Amerikalı, sonunda eve geliyor. Bazı durumlarda, bu amerikalılar yıllarca devam eden gözaltı ile karşı karşıya kaldılar. Ve bazılarının aileleriyle tanıştım. Onların acılarını, oğulları ve kocaları için nasıl ağladığını gördüm. Bu bireyler terörizm veya herhangi bir şiddet suçuyla suçlanmamıştı. Onlar sivillerdir ve onların serbest bırakılması, bu anın sunduğu eşsiz fırsat ve oyundaki daha büyük koşullar göz önünde bulundurulduğunda, İran'a bir kerelik bir harekettir. Ve ABD'nin ulusal güvenliğini sağlasa bile, ortak ilgimizi geliştirmek için İran'la ilişki kurma isteğimizi yansıtıyor. Böylelikle, nükleer anlaşma uygulandı. Amerikan aileleri yeniden birleşti. Bu haftasonu yaptığımız bu işin üçüncü parçaları, Amerika Birleşik Devletleri ve İran'ı otuz yılı aşkın bir geçmişe dayanan bir mali anlaşmazlığı çözmeyi içeriyordu. 1981'den beri ulusumuzun diplomatik ilişkilerinden sonra, ülkelerimiz arasındaki çeşitli iddiaları çözmek için uluslararası bir mahkeme aracılığıyla çalıştık. ABD ve İran, ABD hükümetine karşı uzun süredir devam eden bir İran

hükümetinin iddiasına yerleşiyorlar. İran, uygun faiz dahil olmak üzere kendi fonlarını iade edecek, ancak İran'ın aradığı miktardan çok daha az olacak. ABD için bu yerleşim, İran tarafından takip edilebilecek milyarlarca dolar tasarruf edebilirdi. Bu yüzden Amerika Birleşik Devletleri'nin bunu sürüklemeye hiçbir faydası yoktur. Yapılan nükleer anlaşmayla, mahkumlar bu anlaşmazlığı çözmek için zamanın doğru olduğunu açıkladılar. Tabii ki, nükleer anlaşmayı uygulayıp Amerikalılar evimizde karşılarken bile, Birleşik Devletler ve İran arasında büyük farklılıklar olduğunu biliyoruz. İran'ın İsrail ve Körfez ortaklarımıza yönelik tehditleri ve Suriye ve Yemen gibi yerlerde şiddetli vekillere verdiği destek de dahil olmak üzere, başka yerlerdeki istikrarsızlaştırma davranışlarına karşı kararlıyız. Hala insan hakları ihlalleri, teröre destek ve balistik füze programı nedeniyle İran'a yönelik yaptırımlarımız var. Ve bu yaptırımları kuvvetli bir şekilde uygulamaya devam edeceğiz. İran'ın son zamanlardaki füze testi, uluslararası yükümlülüklerini ihlal ediyordu. Bunun bir sonucu olarak, Birleşik Devletler, İran'ın balistik füze programını ilerletmek için çalışan bireyler ve şirketler üzerinde yaptırım uyguluyor. Ve biz bu konuda ihtiyatlı kalacağız. Güvenliğimizin veya müttefiklerimizin ve ortaklarımızın savunmasında dalga geçmeyeceğiz. Fakat bir kez daha doğrudan İran halkına konuşmak istiyorum. Sizç dünyaya ticaret bilim ve sanatta katkısı olan canlı bir kültüre sahip, büyük bir uygarlıksınız. On yıllardır hükümetin bölgenizdeki istikrarı bozma ve tehdit etme eylemleri dünyanın birçok yerinden İran'ı tecrit ediyor. Ve şimdi hükümetlerimiz birbirleriyle konuşuyorlar. Nükleer anlaşmadan sonra, özellikle genç İranlılar dünyayla yeni ilişkiler kurmaya başlıyor. Hem insanlarımız hem de daha geniş dünya için ilerleme

sağlayan farklı ve daha iyi bir gelecek için yeni bir yol izleyebilmek için nadir bir şansımız var. İran halkından önce bu fırsattır ve bundan yararlanmalıyız. Ayrıca günahkar amerikalılara, bugün, yalnız hapishane hücrelerinde, mutlak bir kabusu dayanan, ev kadını ve kocaları ve erkek kardeşleri biraraya getirmek için bir araya geldik. Ama asla teslim olmadılar ve asla pes etmediler. Sonunda, uzun süre durabilir ve özgürlüğün temiz havasını derinden nefes alabilirler. Bir millet olarak, dünya çapında ve burada evde gerçek zorluklarla karşılaşyoruz. Birçoğu hızlı veya kolay bir şekilde çözülmeyecek. Fakat bugün Amerika'nın gelişine doğru ilerleyen ve İran'ın nükleer programını geri çektiği ve bu programın benzeri görülmemiş bir biçimde izlenmesini kabul eden İran'ın, güçlü ve cesur, özlü ve sabırlı bir bilgelige sahip olduğumuzda elde edebileceğimiz şeyleri hatırlatmasıdır. Birlikte çalışabileceğimiz Amerika büyük şeyler yapabilir ve yaptı. Bu dünyadan ayrılıp, çocuklarımız ve torunlarımız için gelecek nesiller için daha güvenli hale getirebiliriz.” (<https://www.youtube.com/watch?v=KqCswpINDTA> , 03. 05. 2018).

3.3. İRAN'IN NÜKLEER ANLAŞMAYA GENEL YAKLAŞIMI VE TAVIRI

14 Temmuz 2015'te İran ve 2006'dan bu yana nükleer programı hakkında İran'la görüşen altı güç (Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Fransa, Rusya, Çin ve Almanya - topluca P5 + 1 olarak biliniyor) bir Ortaklığı sonuçlandırdı. Kapsamlı Eylem Planı (JCPOA). JCPOA, İran'ın nükleer programının, ABD, Avrupa Birliği (AB) ve Birleşmiş Milletler (ABD) yaptırımlarının İran üzerindeki geniş çaplı kaldırılması karşılığında tamamen barışçıl amaçlar için kullanılmasını sağlamaya yönelik kısıtlamalar gerektirdi. Anlaşma,

2014 ile 2016 arasında yürürlüğe giren geçici bir nükleer anlaşma olan Ortak Eylem Planının (JPA) yerini aldı. Kongre, İran Nükleer tarafından belirlenen 17 Eylül 2015 tarihinde JCPOA'nın onaylanmama kararını yürürlüğe koymadı. Sözleşme İnceleme Yasası (PL 114-17; JCPOA, “Benimseme Günü” ne resmen yürürlüğe girmiştir (18 Ekim 2015). Hem Barack Obama ve Donald Trump İdareleri yetkilileri, İran'ın JCPOA taahhütlerine uyduğunu onayladı. Obama Yönetimi ve diğer P5 + 1 liderleri, JCPOA'nın İran'ın nükleer bir silah elde edememesini ve İran'ın nükleer silah geliştirmesini engellemek için ABD'nin bütün seçeneklerinin kilit nükleer kısıtlamalardan sonra bile varlığını sürdürebilmesi için en etkili araç olduğunu iddia etti. JCPOA'nın süresi doldu. Anlaşma, İran'a karşı yapılacaksa ABD'nin uyguladığı yaptırımlar için hükümler içeriyor taahhütlerini ihlal ediyor. JCPOA'nın eleştirmenleri, anlaşma kapsamında sağlanan geniş çaplı yaptırımların İran'ın bölgedeki etkisini genişletmek için ek kaynak sağladığına ve anlaşmanın İran'ın balistik füzelerin gelişmesine herhangi bir kısıtlama getirmediğine dair endişelerini dile getirdi. Temmuz 2015'te kabul edilen 2231, sayılı karar İran'dan, ama sadece beş yıllığına ve İran'ın nükleer yetenekli balistik füzelerin gelişmesine sadece sekiz yıla kadar gönüllü bir kısıtlama getiriyor (<https://www.state.gov/documents/organization/245317.pdf>, 12.05.2018). İran'ın, Tahran'a nükleer silahlarda kullanılan iki tür kırılğan malzeme olan hem çok yüksek düzeyde zenginleştirilmiş uranyum (HEU) hem de plütonyum üretme kapasitesine sahip olabilecek nükleer programları var. (Silah dereceli nükleer malzemenin üretimine ek olarak, bir nükleer silah programı, savaş başlığı tasarımı ve güvenilir dağıtım sistemleri gibi diğer kilit

unsurları gerektirir. ABD istihbarat topluluğunun açıklamaları, İran'ın bir noktada nükleer silah üretmeye yönelik teknolojik ve sınai kapasiteye sahip olduğunu gösteriyor, ancak ABD hükümeti, Tahran'ın nükleer silah oluşturmak için gerekli tüm teknolojilere hakim olmadığını değerlendirdi (“Ortak Kapsamlı Eylem Planının Uygulanması”, “Washington Foreign Press Center”, 21 Ocak 2016). Kasım 2007 Ulusal İstihbarat Tahmini, İran'ın 2003'te “nükleer silah programını durdurduğunu” değerlendirdi, ancak istihbarat topluluğunun tahminleri ve müteakip açıklamaları, Tahran'ın nükleer silah geliştirmek için “opsiyon” u açtığını da değerlendirdi. Daha sonra Siyasi İşler Dışişleri Bakanı Wendy Sherman, 3 Ekim 2013'te yaptığı açıklamada, Senato Dış İlişkiler Komitesi'nin hükümetin bu kararı vermesi halinde İran'ın bir nükleer silah üretmesi için bir yıl kadar ihtiyaç duyduğunu açıkladı. O sırada, Tahran'ın nükleer bir silah için yeteri kadar silah sınıfı HEU üretmek için bu sürenin iki ila üç ayına ihtiyacı vardı. İran'ın JCPOA'nın uyguladığı bu uygulama, 9 Şubat 2016'daki Ulusal İstihbarat Dairesi Başkanı James Clapper'ın kongre görüşüne göre, bu süreyi bir yıl uzattı (Beyaz Saray. “İran'ın Nükleer Programı İslam Cumhuriyeti'ne İlişkin Kapsamlı Bir Eylem Planı için Parametreler.” 2 Nisan 2015). İran'ın bölünebilir malzeme üretme yeteneğini ele almanın yanı sıra, JCPOA, İran'ın nükleer silah ürememesini amaçlayan başka hükümler içeriyor. Örneğin anlaşma, “nükleer bir patlayıcı aygıtın tasarımına ve geliştirilmesine katkıda bulunabilecek” belirli faaliyetlerin süresiz olarak yasaklanmasını sağlar. Ne İran'ın kapsamlı koruma anlaşması ne de ek protokolü bu faaliyetleri açıkça yasaklıyor. Belirtildiği gibi, ABD hükümeti Tahran'ın nükleer bir silah inşa etmek için gerekli tüm teknolojilere hakim olmadığını değerlendiriyor. Buna ek olarak, 15 yıldır İran

“plütonyum veya uranyum metalleri veya alaşımlarını üretmek veya satın almak” ve “plütonyum veya uranyum (veya onların alaşımları) üzerinde metalurji yapmak veya plütonyum veya uranyum metali yapmak, dökmek, işlemek veya işlemekten kaçınmaktır”. Uranyum veya plütonyum metalleri üretmek, nükleer silah üretiminde önemli bir adımdır (Beyaz Saray. “İran'ın Nükleer Programı İslam Cumhuriyeti'ne İlişkin Kapsamlı Bir Eylem Planı için Parametreler.” 2 Nisan 2015).

14 Temmuz 2015'te İran ve 2006'dan bu yana nükleer programı hakkında İran'la görüşen altı güç (Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Fransa, Rusya, Çin ve Almanya - topluca P5 + 1 olarak biliniyor) bir Ortaklığı sonuçlandırdı. Kapsamlı Eylem Planı (JCPOA). JCPOA, İran'ın nükleer programının, ABD, Avrupa Birliği (AB) ve Birleşmiş Milletler (ABD) yaptırımlarının İran üzerindeki geniş çaplı kaldırılması karşılığında tamamen barışçıl amaçlar için kullanılmasını sağlamaya yönelik kısıtlamalar gerektirdi. Anlaşma, 2014 ile 2016 arasında yürürlüğe giren geçici bir nükleer anlaşma olan Ortak Eylem Planının (JPA) yerini aldı. Kongre, İran Nükleer tarafından belirlenen 17 Eylül 2015 tarihinde JCPOA'nın onaylanmama kararını yürürlüğe koymadı. Sözleşme İnceleme Yasası (PL 114-17; JCPOA, “Benimseme Günü” ne resmen yürürlüğe girmiştir (18 Ekim 2015). Hem Barack Obama ve Donald Trump İdareleri yetkilileri, İran'ın JCPOA taahhütlerine uyduğunu onayladı. Obama Yönetimi ve diğer P5 + 1 liderleri, JCPOA'nın İran'ın nükleer bir silah elde edememesini ve İran'ın nükleer silah geliştirmesini engellemek için ABD'nin bütün seçeneklerinin kilit nükleer kısıtlamalardan sonra bile varlığını sürdürebilmesi için en etkili araç olduğunu iddia etti. JCPOA'nın süresi

doldu. Anlaşma, İran'a karşı yapılacaksa ABD'nin uyguladığı yaptırımlar için hükümler içeriyor taahhütlerini ihlal ediyor. JCPOA'nın eleştirmenleri, anlaşma kapsamında sağlanan geniş çaplı yaptırımların İran'ın bölgedeki etkisini genişletmek için ek kaynak sağladığına ve anlaşmanın İran'ın balistik füzelerin gelişmesine herhangi bir kısıtlama getirmediğine dair endişelerini dile getirdi. Temmuz 2015'te kabul edilen 2231, sayılı karar İran'dan, ama sadece beş yıllığına ve İran'ın nükleer yetenekli balistik füzelerin gelişmesine sadece sekiz yıla kadar gönüllü bir kısıtlama getiriyor (<https://www.state.gov/documents/organization/245317.pdf>, 14.05.2018). İran'ın, Tahran'a nükleer silahlarda kullanılan iki tür kırılğan malzeme 000olan hem çok yüksek düzeyde zenginleştirilmiş uranyum (HEU) hem de plütonyum üretme kapasitesine sahip olabilecek nükleer programları var. (Silah dereceli nükleer malzemenin üretimine ek olarak, bir nükleer silah programı, savaş başlığı tasarımı ve güvenilir dağıtım sistemleri gibi diğer kilit unsurları gerektirir. ABD istihbarat topluluğunun açıklamaları, İran'ın bir noktada nükleer silah üretmeye yönelik teknolojik ve sınai kapasiteye sahip olduğunu gösteriyor, ancak ABD hükümeti, Tahran'ın nükleer silah oluşturmak için gerekli tüm teknolojilere hakim olmadığını değerlendirdi (“Ortak Kapsamlı Eylem Planının Uygulanması”, “Washington Foreign Press Center”, 21 Ocak 2016). Kasım 2007 Ulusal İstihbarat Tahmini, İran'ın 2003'te “nükleer silah programını durdurduğunu” değerlendirdi, ancak istihbarat topluluğunun tahminleri ve müteakip açıklamaları, Tahran'ın nükleer silah geliştirmek için “opsiyon” u açtığını da değerlendirdi. Daha sonra Siyasi İşler Dışişleri Bakanı Wendy Sherman, 3 Ekim 2013'te yaptığı açıklamada, Senato Dış İlişkiler Komitesi'nin hükümetin bu kararı vermesi halinde İran'ın bir nükleer silah üretmesi için bir yıl kadar ihtiyaç duyduğunu açıkladı. O

sırada, Tahran'ın nükleer bir silah için yeteri kadar silah sınıfı HEU üretmek için bu sürenin iki ila üç ayına ihtiyacı vardı. İran'ın JCPOA'nın uyguladığı bu uygulama, 9 Şubat 2016'daki Ulusal İstihbarat Dairesi Başkanı James Clapper'ın kongre görüşüne göre, bu süreyi bir yıl uzattı (Beyaz Saray. "İran'ın Nükleer Programı İslam Cumhuriyeti'ne İlişkin Kapsamlı Bir Eylem Planı için Parametreler." 2 Nisan 2015). İran'ın bölünebilir malzeme üretme yeteneğini ele almanın yanı sıra, JCPOA, İran'ın nükleer silah üretememesini amaçlayan başka hükümler içeriyor. Örneğin anlaşma, "nükleer bir patlayıcı aygıtın tasarımına ve geliştirilmesine katkıda bulunabilecek" belirli faaliyetlerin süresiz olarak yasaklanmasını sağlar. Ne İran'ın kapsamlı koruma anlaşması ne de ek protokolü bu faaliyetleri açıkça yasaklıyor. Belirtildiği gibi, ABD hükümeti Tahran'ın nükleer bir silah inşa etmek için gerekli tüm teknolojilere hakim olmadığını değerlendiriyor. Buna ek olarak, 15 yıldır İran "plütonyum veya uranyum metalleri veya alaşımlarını üretmek veya satın almak" ve "plütonyum veya uranyum (veya onların alaşımları) üzerinde metalurji yapmak veya plütonyum veya uranyum metali yapmak, dökmek, işlemek veya işlemekten kaçınmaktır". Uranyum veya plütonyum metalleri üretmek, nükleer silah üretiminde önemli bir adımdır (Beyaz Saray. "İran'ın Nükleer Programı İslam Cumhuriyeti'ne İlişkin Kapsamlı Bir Eylem Planı için Parametreler." 2 Nisan 2015).

SONUÇ

Tartışmasız Haziran 2009 İran cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra Obama, İran hükümetinin bir grup demokrasi yanlısı gösterici olan İran Yeşil Hareketi muhalefeti üzerindeki baskısını kınadı. Obama şöyle demişti: "İran egemenliğine saygı duyuyoruz ve ABD'nin İran'daki meseleden uzak durmasını istiyoruz, ancak" Televizyonda gördüğüm şiddetten derin üzüntü duyuyorum. Demokratik süreç - özgür konuşma, insanların barışçıl bir şekilde muhalif olma yeteneklerini - tüm bunların evrensel değerler olduğunu ve saygı duyulması gerektiğini düşünüyorum. Protestoculara daha fazla şiddet uygulandıktan sonra, Obama şöyle demiştir: "ABD ve uluslararası toplum, son birkaç güne ait tehditler, dayak ve hapis cezalarından ötürü dehşete kapılmış ve öfkelendiler" ve bu adaletsiz eylemleri kuvvetle kınadılar. 2012 başkanlık kampanyası rakibi Mitt Romney de dahil olmak üzere bazı eleştirmenler, Obama'nın Yeşil Hareketi desteklemesi için daha fazla çaba göstermesi gerektiğini söyledi. Obama, İran'a yönelik yaptırımları genişletmek için 1 Temmuz 2010'da 2010 Kapsamlı İran Yaptırımları, Sorumluluk ve Elden Çıkarma Yasası'nı imzaladı. Yeni yasanın kısıtlamaları o kadar sıkı ki, üçüncü ülkeler ticaretine müdahale konusunda uyardılar. Ancak Obama döneminde, İran'ın petrol ihracatı yarı yarıya azaldı.

2013'te merkezci ılımlı Hassan Ruhani'nin seçilmesinin ardından İran, batının ilişkilerini geliştirmek amacıyla dış ilişkilerinde yeni bir diyalog aşamasına başladı. Rouhani'nin Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na katılmak üzere New York Şehrine yaptığı resmi ziyarette Obama, Rouhani'ye göre zaman kısıtlamaları nedeniyle gerçekleşmeyen Rouhani ile ikili bir görüşme talebinde bulundu.

Rouhani, iki ülkenin liderleri arasında iki ülkenin sorunlu geçmiş ilişkileri nedeniyle uygun bir toplantı düzenlemek için daha fazla zamana ihtiyaç olduğunu belirtti. İran Dışişleri Bakanı Muhammed Javad Zarif ve Dışişleri Bakanı John Kerry, 27 Eylül 2013'te bir araya gelerek, ABD ile İran arasında yeni bir nesil olarak bire bir görüşme yaptı. İranlı analistlere göre nadir rastlanan buluşlar çığır açıcıydı. Bir gün sonra, Obama ve Rouhani birbirleriyle telefonda konuştu, 1979 İran Devrimi'nden bu yana iki ulus liderleri arasındaki en üst düzey iletişim idi bu konuşma.

KAYNAKÇA

- Murray, DONETTE, (2009). “ABD Dış Politikası ve İran” ss. 8-10
- Jenkins, PHILIP, (2006). “60'ın Sonu ve Seksenlerin Yapımı Amerika” Oxford University basım, ABD ss. 153
- Little, DOUGLAS, (2009). “1945'ten bu yana Amerika Birleşik Devletleri ve Orta Doğu” ss.145
- Katz, MARK, (2010). "İran ve Rusya" ss. 186
- WOODWARD, Bob VEIL, (2005): “CIA Gizli Savaşları 1981-1987” ss. 507
- WALTZ, Kenneth, “Uluslararası İlişkilerin Değişen Yapısı”, Uluslararası İlişkiler C.5, ss.3-44

İnternet Kaynakları

- <https://foreignpolicy.com/2010/01/06/think-again-irans-green-movement/> , (Erişim tarihi: 02. 03. 2018).
- <https://edition.cnn.com/2012/10/08/politics/fact-check-romney-iran/index.html>, (Erişim tarihi: 03. 03. 2018).
- <https://www.economist.com/blogs/lexington/2012/10/mitt-romneys-foreign-policy>, (Erişim tarihi: 04. 03. 2018).
- <https://www.economist.com/node/21542805>, (Erişim tarihi: 05. 03. 2018).
- <http://www.daftar.org/far/default.asp>, (Erişim tarihi: 09.02.2018).
- http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/july/3/newsid_4678000/4678707.stm , (Erişim tarihi: 27.02.2018).

https://web.archive.org/web/20070518142130/http://www.history.com/minisite.do?content_type=Minisite_Generic&content_type_id=1271&display_order=3&mini_id=1278, (Erişim tarihi: 29. 02. 2018).

https://www.huffingtonpost.com/2012/10/22/john-mccain-obama-foreign-policy_n_2003777.html, (Erişim tarihi: 06. 03. 2018).

<https://www.theguardian.com/world/2012/oct/22/mccain-graham-obama-foreign-policy>, (Erişim tarihi: 06. 03. 2018).

<http://dailycaller.com/2013/07/17/jimmy-carter-america-no-longer-has-a-functioning-democracy/>, (Erişim tarihi: 06. 03. 2018).

<http://www.nytimes.com/2013/06/08/us/national-security-agency-surveillance.html>, (Erişim tarihi: 06 .03 .2018).

<https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/obama-and-middle-east>, (Erişim tarihi: 05.03.2018).

<http://www.cfr.org/publication/22140/>, (Erişim tarihi: 12. 04. 2018).

<http://foreignpolicyblogs.com/2013/05/06/a-candid-discussion-with-karim-sadjadpour/>, (Erişim tarihi: 12. 05. 2018).

https://fas.org/man/eprint/dod_iran_2016.pdf. (Erişim tarihi: 14.04.2018)

<http://www.stripes.com/news/iran-emphasizes-nuclear-reconciliation-criticizes-us-militaryposture-in-persian-gulf-1.271204>, (Erişim tarihi: 15.04.2018).

<http://www.latimes.com/world/middleeast/la-fg-iran-volunteers-militants-iraq-20140624-story.html>, (Erişim tarihi: 15.04.2018).

<http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/iranians-are-terrified-irans-isis-nightmare-10856>, (Erişim tarihi: 11. 04. 2018).

<https://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2016/index.htm>, (Erişim tarihi: 10. 04. 2018).

http://www.newyorker.com/reporting/2013/09/30/130930fa_fact_filkins?printable=true¤tPage=all, (Erişim tarihi: 11. 04. 2018).

<http://www.globalresearch.ca/geopolitical-shift-iran-to-become-full-member-of-the-shanghai-cooperation-organization-sco/5465355>, (Erişim tarihi: 24. 04. 2018).

http://odni.gov/press_releases/20071203_release.pdf, (Erişim tarihi: 26.04.2018).

<http://www.bulletein.org>, (Erişim tarihi: 05. 05. 2018).

(<http://lewis.armscontrolwonk.com/files/2011/02/gov2011-7.pdf>, (Erişim tarihi: 01.05.2018).

<http://www.un.org/en/index.html>, (Erişim tarihi: 02. 05. 2018).

<https://www.youtube.com/watch?v=KqCswpINDTA> , (Erişim tarihi: 03. 05. 2018).

<https://www.state.gov/documents/organization/245317.pdf>, (Erişim tarihi: 12.05.2018).

<https://www.state.gov/documents/organization/245317.pdf>, (Erişim tarihi: 14.05.2018).